

№ 50 (207) 11 сіння 2000 г.

Заснаваная ў 1906. Адноўленая ў 1991. Выходзіць у панядзелкі

ПЕРШАЯ БЕЛАРУСКАЯ ГАЗЕТА

СТО БЕЛАРУСКІХ КНІГ

Вынікі аптымання чытчоў "НН"

XX СТАГОДЗДЗЯ

Бывай, XX стагодзьдзе. Мы съехаці. Мы пакідае гэты пыльна-фіялетавы Аўгустанстан у руинах. Мы яшчэ доўга будзем згадваць цябе, XX стагодзьдзе. Твае рэвалюцыі ды войны, курапаты, хатыні, чарнобылі. А што съветлага — дык хіба нешта асабістое, кожнаму сваё, з маленства. Съветла заўсёды наперадзе. Бо мы съехаці фатальна і незвратна. Мы съехаці і гасім за сабою съятло.

Для Беларусі гэта было літара-

турнае стагодзьдзе. Нацыя, Паззія і Камуна нараджаліся ўвадначасіце, і старонімну назіральніку часыцяком не ўдавалася адрозніц іх паміжсобку. Што ўжо казаць пра саміх народжаных! Нацыя паэтай і нацыя бальшавікоў стварала сябе, абвяшчала пра сябе съвету і забівала сябе. Літаратура нараджалася і гінула. Тысячы людзей, што ўсьвядомілі сябе беларусамі, браліся за краснае пісьменства з усім сваім энтузіязмам і гінулі ад юначае безагляднасці і

неабачлівасці. Нараджэнне і съмерць ішлі тут побач. Нацыя на-поўніцу перажыла гэтую стагодзьдзе праз літаратуру, літаратура на-поўніцу адпістрала нацыянальнае. Ніводзін іншы від творчасці гэтак поўна і систэмна ня выказаў Беларусь у XX ст. І ніводзін за гэтую стагодзьдзе ня склаўся ў такі самадастатковы малюнак, як гэта адбылося з літаратурай.

Працяг на старонцы 7.

1906 Цётка. Скрыпка беларуская (9)
Цётка. Хрест на свабоду (17)

1908 Янка Купала. Жалейка (27)

1910 Вацлаў Ластоўскі. Кароткая гісторыя Беларусі (32)

1913 Максім Багдановіч. Вянок (59)

1914 Максім Гарэцкі. Рунь (25)

1918 Але́сь Гарун. Матын дар (18)
Браніслаў Тарашкевіч. Беларуская граматыка для школ (33)

1919 Максім Гарэцкі. Дзівье душы (18)
Усевалад Ігнатоўскі. Кароткі нарыкі гісторыі Беларусі (31)
Аркадзь Смоліч. Геаграфія Беларусі (30)

1920 Максім Гарэцкі. Гісторыя беларускай літаратуры (16)

1921 Ігнат Абдзіраловіч. Адвочным шляхам (14)

1922 Яўхім Карскі. Беларусы (16)
Янка Купала. Спадчына, 1922-1955 (37)

1923 Якуб Колас. Новая Зямля (47)

1924 Янка Купала. Тутэйшыя (17)
Вацлаў Ластоўскі. Падручны рэсейска-крыўскі (беларускі) слоўнік (21)

1925 Якуб Колас. Сымон-музыка (25)
Мікола Байкоў, Сыцяпан Некрашэвіч. Беларуска-расійскі слоўнік (8)

1926 Максім Гарэцкі. На імперыялістычнай вайне (9)

Мірафан Дойнар-Запольскі. Гісторыя Беларусі (16)

Вацлаў Ластоўскі. Гісторыя беларускай (крыўскай) кнігі (18)

1927 Натальля Арсеньева. Пад сінім небам (28)

Кандрат Крапіва. Байкі (9)

1928 Мікола Шакаціхін. Нарысы з гісторыі беларускага мастацтва (9)

1929 А.Мрый. Запіскі Самсона Самасуя (15)

Адам Станкевіч. Родная мова ў съвятынях (11)

Аляксандар Цывікевіч. "Западно-руссізм" (14)

1930 Янка Маўр. Палескія рабінзоны (29)

1935 Кузьма Чорны. Трэцяе пакаленіне (9)

1936 Максім Танк. На этапах (9)

1937 Францішак Аляхновіч. У капцюрох ГПУ (28)

Міхась Лынкоў. Міколка-паравоз (9)

1939 Кандрат Крапіва. Хто съмніца апошнім (8)

1942 Ларыса Геніуш. Ад родных ніў (20)

1944 Язэп Найдзюк і Іван Касяк. Беларусь учора і сяняння (16)

1955 Якуб Колас. На ростанях (31)

1956 Юрка Віцьбіч. Плыве з-пад Святое гары Нёман (19)

1962 Іван Мележ. Людзі на балоце (36)

1964 Янка Брыль. Птушкі і гнёзды (9)

Васіль Быкаў. Альпійская балада (26)

Уладзімер Каараткевіч. Дзіке паліваныне караля Стаха (56)

1966 Максім Гарэцкі. Камароўская кро-ника (8)

1968 Уладзімер Каараткевіч. Каласы пад сярпом тваім (51)

1970 Васіль Быкаў. Сотнікі (33)

1972 Уладзімер Каараткевіч. Хрыстос прыязмліўся ў Гародні (33)

1975 Але́сь Адамовіч, Янка Брыль, Уладзімер Калеснік. Я з вогненнай вёскі (14)

Вядзьмак Лысагорскі. Сказ пра Лысую гару (12)

1977 Уладзімер Каараткевіч. Зямля пад белымі крыламі (28)

1978 Вячаслаў Адамчык. Чухая Бацькаўшчына (12)

Уладзімер Каараткевіч. Зь вяко-мінульых (11)

1979 Ніл Гілевіч. У добрай згодзе (8)

1981 Але́сь Адамовіч. Карнікі (8)

Міхась Раманюк. Беларускае на-роднае адзеньне (8)

1982 Васіль Быкаў. Знак бяды (46)

Уладзімер Каараткевіч. Нельга за-быць (16)

ПРЕЗЫДЕНТ-2001

ТРАКТАР ПЕРАМОГІ

Сямён Домаш і Аляксандар Дабравольскі: хто здольны на выигрышны сценар?

Кандыдатам у прэзыдэнты ад Лукашэнкі будзе Лукашэнка. Іншага кандыдата ляявіцы, магчыма, вылучаць прафсаюзы. Ім здольны стаць кіраўнік прафсаюзу аграрнікай Аляксандар Ярашук, бо самому Ганчарыку пайсці на выбары рашыцца чи жа — надта небясьпечным для ягонаса становішча аказаўся бы пройгрыш, дык шанцаў на перамогу ніякіх. Трэцім кандыдатам ад сілай з-за мянянай палітычнай пляффор-м будзе ліберал-дэмакрат Сяргей Гайдукевіч. Сяргей Калякін, лідер апазыцыйных камуністаў, таксама готовы ўзыніць штанцы змаганія. Гэтыя чатырох разытываюць на падтрымку тых ці іншых уладных або апазыцыйных груповак у Маскве, на расейскія гроши, але толькі Лукашэнка ва ўсіх лігавіцаў — на перамогу.

Пра рашучы ўзімку Зянон Пазнякава гаворыць Кансэрваторы-на-Хрысціянская Партыя БНФ. Міхаіл Чыгір вылучыў сябе сам, і ягоная справа тут жа з нечаканай паціўвасцю была перададзеная Вярховным Судам на дадатковое съледзтва, што дае Чыгіру юрыдычную магчымасць з'яўліцца адзінамі кандыдатамі дэмакратычнага сілай з-за свайго высокага адмоўнага рэйтynгу і паразы на апошніх парламэнцічкіх выбарах, у якіх яны брали ўдзел. Найбольшыя шанцы выступіць Кандыдатам Адзінства маюць былы кіраўнік Гарадзенскага Сямёна Домаш і адзін з лідэр-аўтараў Аўгустанской Грамадзянскай Партыі Аляксандар Дабравольскі — у тым разе, вядома, калі падготвіцца апераціўна. Першага другога — партыянасць.

Выигрышны сценар — пошук не "прахаднога" кандыдата ці таго, які "мае найблізкія сувязі", а чалавека, здольнага разагрець сэрцы беларускіх выбарцаў. Толькі такі здольны перамагчы Цмока, любы іншы можа толькі з гонарам прайграць.

На мінулькім тыдні прафстадунікі недзяржайных арганізацый Магілёўшчыны рэйтynгавым галасаваннем вызначалі найблізкі прывабнага для іх кандыдата. С.Домаш набраў 10 галасоў, А.Дабравольскі — 9. Пра жаданыне бачыць С.Домаша сваім кандыдатам заяўлі і незалежныя суполкі Гарадзеншчыны. На гэтым тыдні мае вызначыцца Каардынацыйная Рада Дэмакратычных Сілай.

Прадстаўнікі незалежнага беларускага грамадзтва шукаюць кандыдата, які мог бы разагрець трактар перамогі — старонка 2.

"Наша Ніва" 90 гадоў таму

В. Раўкуцевічы, Віл. губ. Вялейск. пав. Небывалае надвор'е! Мікола мінуй, а сьнегу ані відаць. Мокра, але цёпла. На лягчайшых землях скрунулася рунь. Мейсцамі людзі і з сохамі павылазілі, а бачыў я аднага гаспадара, каторы прастаў восень, дыш ціпер жыгта сеяў. Дарогі — ані праехаць: урваліся заработка. Пучкі бэзу разбухлі так, як бы думалі распушыцца. Птушкі і тыя падурнелі: некаторыя праубоць пляць, верабі з'яўляюцца на гнёзды, але закладаць іх саромяцца.

...ун.

В.Хоміна, Горацк. павету, Магіл. губ. Устанавіўшася перш санная дарога апошнім часам зусім прапала; сънег растаяў, і ціяпер то дождж пойдзе, то туман агорне землю, што вакол нічога не відаць. У поўдні Ѹёмна, як вечарам, — хмары ня сходзяць з неба. Вада ў Дняпроў прыбывае. Сяляне пужаюцца, каб мароз, калі ня выпадзе сънег, не папсаваў збожжа.

Саўка Каваль

Ян Станкевіч. Беларуска-расійскі (вялікалітоўска-расійскі) слоўнік (9)

1991 Вітаўт Чаропка. Храм бяз Бога (11)

1993 Аўген Калубовіч. Крокі гісторыі (16)

Вітаўт Кіпель. Беларусы ў ЗША (16)

Янка Купала. Жыве Беларусь (11)

Юры Туронак. Беларусь пад на-мецкай акупацияй (25)

Мікола Гайдук. Паратунак (9)

1994 Кастусь Акула. Змагарныя дарогі (19)

Уладзімер Арлоў. Таямніцы по-лацкай гісторыі (30)

Язэп Лесік. Творы (10)

Леанід Пранчак. Беларуская Амэрыка (8)

Вітаўт Чаропка. Імя ў летапісе (32)

Янгел Сямашка. Армія Краёва на Беларусі (14)

1995 Рыгор Барадулін. Эвангельле ад Мамы (10)

Генад

Ці магчымыя ў Беларусі

STUNNING ELECTIONS?

Уладзімер Роўда

Выбары — гэта і спосаб існавання дэмакратыі, і інструмент дэмакратызацыі, пераходу ад аўтарытарнага рэжыму да народнадэздзя. Яны дазваліяюць узаконіць урад, і таму вельмі часта дыктатары ўжывалі ў якасці спосабу сваёй легітимізізацыі. Зразумела, тады не дэмакратычныя выбары. Яны праводзяцца з парушэннем прынцыпаў свабоднага і сумленнага галасавання, правоў чалавека, правоў апазыціі. Але цікава, што вынікі такіх выбараў вельмі часта зъяўляюцца нечаканымі для ўладаў, якія альбо церпяць паражэнне, альбо губляюць падтрымку значнай часткі выбарцаў. Гэты феномэн атрымаў у паліталёгіі назыву "stunning elections" (ашаламляльныя выбараў). Прыкладам іх зъяўляюцца: 1974 г. у Бразыліі, 1983 г. у Перу, 1983 г. у Паўднёвай Карэі, 1985 г. у Пакістане, 1988 г. у Чылі, 1989 г. у быльш Савецкім Саюзе, 1989 г. у Польшчы, 1990 г. у Вугоршчыне, 1990 г. у Нікарагуа, 1990 г. у Альжыры. У канцы 90-х гадоў такія выбары адбыліся ў 1998 г. у Славаччыне, у 1999 г. у Харватыі, у 2000 г. у Сэрбіі. Існуюць, вядома, і вынікі з гэтага правіла: падтрымка насељніцтвам генерала Піначата на рэфэрэндуме 1980 г., абраны генерала Ро Дэ У прэзыдэнтам Паўднёвай Карэі ў 1987 г., перамога былой партнаменклятуры на выбараў 1990 г. у Баўгарыі, Румыніі, Манголіі, а ў 1994 г. — у Беларусі. Але нягледзячы на вынікі, феномэн "ашаламляльных выбараў" можа пры пэўных умовах адбыцца ў нашай краіне ў наступным годзе.

Узынкае пытанье: чаму кіраўнічая эліта звычайна прайграе тое спаборніцтва, якое яна сама ініцыяту і ў якім гульня ідзе паводле правілаў ураду? Адзін з найбольш відавочных варыянтаў адказу на гэтае пытанне такі: таму ж, чаму і ў дэмакратычных краінах улада пераходзіць з цагам часу з адных рук у другія. Проста людзям можа надакучыць мець у якасці сваіх кіраўнікоў прадстаўнікоў адной і той жа абоймы. Людзі імкнутца да альтэрнатывы, аслабіваю іхнае жыццё падтрымка. Часта ў сваёй пераважнай большасці яны галасуюць "супраць", а не "за"; супраць ураду, ад якога стамліся, а не за дэмакратычную апазыцію і яе кандыдатаў.

У Беларусі ўлада фактычна не змянілася з камуністычных часоў. Яна па-ранейшаму застаецца ў руках клясы намэнклятуры, якая ў 1994 г. вылучыла са сваіх шэрагаў для кіравання найбольш кансерваторычных і правінцыялісткіх элемэнтаў. Яны спраўдзілі сваю поўную бездапаможнасць, прадэмантравалі, што яна ўстане думаць сучаснымі катэгорыямі, правадзіць рынакавыя реформы і дэмакратычныя пераўтварэнні. З гэтай прычыны Беларусь апынулася ў ізоляцыі, пад пагрозай страты незалежнасці, а ейны народ — на мяжы духоўнага і фізычнага вынішчэння. Тому наступныя выбары для нас — гэта не проста адзін з раўндаў палітычнага спаборніцтва, якое можна прайграць, каб узяць рэванш у будучым. Парата дэмакратыі на іх адб'еца вельмі інгатыруна на лёсі нашай Бацькаўшчыны. І гэта цудоўна разумее беларускі народ, які ў пераважнай большасці выступае за перамены. Сацыялігічныя аптымісты, праведзеныя лябараторыяй "Новак", сведчыць: 88% грамадзянаў нашай краіны лічаць, што Беларусі патрабуна перамены. Гэта адзін з вельмі важных аўк'етычных фактараў на карысць сцэнару "ашаламляльных прэзыдэнцкіх выбараў" у будучым годзе.

Вялікае значэнне мае здольнасць апазыцыі стварыць шырокую кааліцыю сілаў і накіраваць яе супраць аўтарытарнага рэжыму. У Нікарагуа і Чылі ў таякі кааліцыі ўваходзіла па 14 партый і рухаў, у Баўгарыі — 16. У некаторых выпадках апазыцыя аўядноўваецца ў новыя арганізацыі і блёкі, імідж якіх не пасярэднічы ад урадавай пропаганды (Альжыр), выкарстоўвае імёны папулярных народных герояў: Акіна, Бхута. У Славаччыне быў створаны круглы стол апазыцыйных Мэч'яру палітычных партый, у працы якога бралі ўдзел і прадстаўнікі наўрадавых арганізацый. У любым выпадку, як сведчыць досьвед многіх краінаў, выбары рэдка прапускаюць мачы-масыць выкказацца супраць непапулярнага дыктатарскага рэжыму, калі бачаць, што праціўнік яго кансалідаваны і адзінны.

У нашай краіне зараз існуе некалькі цэнтраў прыцягнення разнастайных антыдиктатарскіх сілаў, якія можна і неабходна аўяднаць у магутную шырокую дэмакратычную кааліцыю. У першую чаргу — гэта Каардынацыйная рада дэмакратичных сілаў (КРДС), "прафсаюзы

лігізациі" разумела, што ўваход у шырокую перадвыбарчую кааліцыю не пазбавіць яе незалежнасці, не прывядзе да выкарыстання ейнага патэнціялу буйнейшым і больш вядомымі сібрамі кааліцыі, а наадварот, паспрыяе дасягненню пастаўленых мэт.

І, нарашце, яшчэ адна ўмова, якая можа паспрыяць "ашаламляльным выбарам" — гэта разуменне таго факту, што адных выбараў для

Найлепшим выйсьцем было бы вылучэнне широкай кааліцыі незалежнага кандыдата, які не атасамляеца ў сувядомасці простых выбараў з ніводнай з апазыцыйных груповак

выбараў, нерэальна. Таму найлепшим выйсьцем было бы вылучэнне широкай кааліцыі незалежнага кандыдата, які не атасамляеца ў сувядомасці простых выбараў з ніводнай з апазыцийных груповак. Гэта, дарэчы, паспрыяла б і

змены палітычнага рэжыму недастаткова. Справа ў тым, што па сваім харектары сучасны палітычны рэжым Беларусі — гэта аўтарытарная дыктатура асабістай улады. Падобныя систэмы, які сведчыць сучасная паліталёгія, ажыццяўляю-

цэнтар", нядаўна створаны Грамадзянскі камітэт "Выбар-2001", БСДП-НГ. На антыдиктатарскіх пазыцыях стаяць таксама ПКБ і ЛДПБ. Некаторыя з іх ужо зрабілі свой выбор на карысць тых ці іншых кандыдатаў ці зъвіраюцца гэта зрабіць у бліжэйшай перспектыве. Гэта нармальны працэс. Чым шырэйшую альтэрнатыву мы пропануем беларускаму народу і чым больш магчымасцяў дамо прэтэндзітаў для выканання сваіх поглядаў, сустэрчачу з рознымі групамі насељніцтва, атрыманыя зваротнай сувязі (у тым ліку і праз сацыялігічныя альтэрнатывы), тым большай будзе верагоднасць таго, што будучая кааліцыя зробіць практычны выбор, які падтрымае беларускі народ. У гэтай справе, хоць час нас і прысыпешвае, яна трэба сышацца. Копіт памылкі — страшнана вілі!

Пры вылучэнні адзінага кандыдата мы мусім улічваць таксама і тое, што нашы грамадзяне з большай ахвотай прагаласавалі б за неза-

Каго бачу з Масквы?

Не выключаў бы знову рапуча вусатага, але я ня надта драпежнага дзядзьку. Лагаднейшага паглядам, крэўнага, прынамсі, абліччам, нашаму славяна-белавусаму тыпу. Тым болей, наважэцца і чародны Бацька пашечыць съвет ролю блазна-славяносібіреля... Пры такім павароце справы морда лица, які раз паўтарае мой рускі прыяцель-сусед па лесішчы, очень даже много зна-чит. Інакш прэтэндэнту в истинные славянини не ўсьцерагчыся ад ніякаватых прынародных запытуў кілтала:

Тебя б в Хусейни послач, Но те — диктаторы «чесней»! Начнеш и там славян искатъ? А сам — цыган иль иудей? (Ідёт самы настаяшчы. — Менск—Варшава—Масква, 2000. С.76)

Калі ж паважней і канкрэтна — аддаў бы гэты "прэзыдэнці" гонар старшыню Таварыства Беларускай Мовы сп.Алегу Трусаву. Бязвусаму, праўда, — затое з барадой. Барадатыя, заўважана, мудрэйшыя ад вусатых, а галоўнае, не такія злосныя, не крывасмокі. На дадатак і расейскі наезд на палітычныя алімпі Беларусі набыў бы плюнную лягічную завершанасць: во главе рускай команды — рускій чалавек, нават з сэміцкімі прыкметамі. Пад такім лідерствам нашыя браткі — цяпрашнія начальнікі РБ ад адукациі, бяспекі, міліцыі, абароны, замежных справаў, так зване Палаты (якія шчэ з тутэйшых уладных дзялянкі не ахоплена "рускай любоўю") ня тое што перашкаджалі б, але гуртом кінуліся б адчыніць вымаганы абарыгенамі нацыянальны ўніверсітэт на окраіне, пардон, у краіне, ім падуладнай. А там, глядзіш, аднаго-другога хама зь ліку воінственных ревнителей "истинности" ("Говори нормальным языком!") асадзілі б не на жарты. Дратаваныя ж палкі, цкаваныя аўчаркамі на вуліцах і плошчах Менску, Віцебску, Барысава і гд. беларускага чалавека за маніфестаціі на свае беларускасці пры такім прэзыдэнце не лічылася б больш делом доблести и геройства або трамплінам для чынавенскай кар'еры.

Словам, русская отзывчивость всемирна магла б і на крывіцкай зямлі пакінуць па сабе драпаўды векапомні і шляхетны сълед. А наш удзячны патомак поруч з прозывішчамі Маркса, Леніна, Дзяржынскага, Свярдлова, Берсана, Кнорына, Мясынікова, Люксембург (Розы), увічненых на абліччымі савековага запаведніка, з ніяменай узрушиліасцю згадваў бы па часе імёны Стражеса, Заметаліна, Ерина, Чумакова, Латыпова, Попова... Каго-каго, а іншаземных благодетелей, сваіх чужынцаў аддзялічыць беларус патрапіць.

Шкада — я збыцца майму практику. Вынікі грядуць выбарчай мітуплыті ў Беларусі, прыпушччаю, ужо пралічаны падлічаны сыскнюю службою соседнай столицы с ее легальнай экспозітурой в цэнтре Мінска.

Што ў такім разе застаецца рабіць тутэйшаму люду? А ўсё тое самае, спаконвечнае: рыхтаваць гной пад бульбу ды цісніць цішком самагонку. Мармычучы, пад кайф, свой нямы праклён: "Каб вы здохлі!" [В.Быкаў. Тры слова нямых. — А.К.].

Пакуль гэтае прыпішанае мармытаныне на выхухне грымотнымі разгаласам над дрымотнымі абліччамі Забранага краю: КАБ ВЫ ЗДОХЛІ!

Тады ў над выбарамі прэзыдэнта, а яшчэ лепш, Гаспадара Краіны пазважаць, суважна, у самы раз. Аляксей Каўка, Москва

Чыстка ў рэдакцыі "Glosa nad Niemna"

Саюз палякаў мяняе палітычную арыентацыю

Галоўны рэдактар польскамоўнай газеты "Глос з-над Немна" Андрэй Кусяльчук стаў беспрацоўны. Вельмі ўжо карцела новаму кіраўніцтву Саюзу палякаў як найхутчэй выштурхаць яго ў карцэн. Чым гэтак абніяславіўся сп.Кусяльчук? Можа, зазіраў у кілішак на працы альбо кепска валодзе польскай мовай?

Проста ён пісаў, што думаў, і абараняў былога старшыню СПБ Т.Гавіна. Як толькі скончыўся апошні зъезд Саюзу палякаў, на якім зъмянілася кіраўніцтва, на наступны ж дзень Кусяльчука зънялі. Усё было зроблены амаль згодна са статутам СПБ. Сабралася Галоўная рада і прызначыла новага кіраўніка выдання. Па словах пацярпелага, пры гэтым была парушана працэдура галасавання. Самога Кусяльчука на пасяджэнне не запрасілі, не паведамілі пра матывацію замены. Абы толькі зъняць хутчэй.

Сябры Галоўнай рады імкнуліся падыграць новому старшыню СПБ Т.Крутоўскаму. Забыліся, як днём раней на зъездзе ганілі таго ж

Т.Гавіна за недэмакратычнасць і аўтарытарызм. Кусяльчuka адрознілі схіляць, каб ён напісаў заяву і ўвогуле звольніўся з рэдакцыі! Чалавека, які некалькі гадоў кіраваў газэтай, надаў ёй сучаснае, прафесійнае аблічча!

Эх, Кусяльчук, Кусяльчук... Справа въ зімі размаўляць па-каляжанску, па-людзку: не ганіце мяне, дайце дапрацаўца да Новага году, я за гэты час працу сабе пашукаю. Не, звольнілі з 1 сіння. Папярэдлі: не напішаць заявы, выкарystаем больш "вострыя сродкі". Спрабавалі сабраць супраць яго подпісы ў рэдакцыі. Не атрымалася, супрацоўнікі адмовіліся. Тады кіраўніцтва парадлілася з дасьведчанымі юрыстамі.

А закончылася ўсё гэтак. Пайшоў былы рэдактар браць інтарвю ў польскага консула. Пакуль ішоў, пакуль чакаў... Новае начальства яму паведаміла, што ён адсутнічаў лішнія паўгадзіны і за гэта яго зваліяноў.

І ўсё таму, што патрэбны быў —

згодна з парадамі юриста — два спагнаныні. Зь першым усё было ў ажуры. Часовы — да Кручкоўскага — кіраўнік СПБ Ю.Парэцкі пазбавіў галоўнага рэдактара грашовай прэміі. За тое, што Кусяльчук адмовіўся насыць на цэнзуру газэтныя старонкі, перш як здаваць іх у друкарню.

Такое ўражанье, што новае кіраўніцтва ў сваім "антывавінскім" імпэце можа зрабіць яшчэ які-небудзя нечаканы крок. Напрыклад, перарабіць сымболіку СПБ, у якой Гавін, не зважаючы ні на што, пакінуў Пагоню. А што, вунь Рыгоравіч ў антыдэмакратычным запале нават дзяржаўную перарабіў! А гэта ж цяжкай.

А калі сур'ёзна, дык А.Кусяльчук,

Андрэй Кусяльчук

сам того ня ведаючы, стаў у пэўным сэнсе ахвярай уласных дзеяньняў. Ён — выпускнік Кракаўскага ўніверсітэту (праўда, не журналістыкі, а палітлалёгі) — за некалькі гадоў зрабіў з Glosa сучасную газету дэмакратычнага накірунку. Газэ-

ту, разылічаную на людзей актыўнага веку, на моладзь. Аднак польская мова ў Беларусі — замежная. Паводле звестак самой рэдакцыі, найбольш адданымі чытачамі Glosa падранейшаму заставаліся пэнсіянеры. Звычайныя савецкія пэнсіянёры.

І гэтыя пэнсіянёры на зъездзе дали газэце бой. Абвінавачаны наступні: яна шмат піша пра ўсё беларуское, пра апазыцыю, пра спорт, пра падзеі ў сівеце. Але мала піша пра біскуп, пра касцёл, пра фэстывалі польскай песьні, пра паездкі ансамблі ў Польшчу. "Гэта польская газета!" — абуралася адна дэлегатка. — Навошта нам пра Беларусь у ёй чытаць?! Мы пра яе і з радыёкропкі можам паслуছаць! Раз Польшча дае грошай на газету, дык і пішыце толькі пра польскую..."... Вось такая аргументацыя. Хаця беларускія ўлады таксама гроши на Glos nad Niemna даюць (прэ што не вядома ваяўнічай пэнсіянёры), але ім яшчэ мени патрэбна аўтэктыўная інфармацыя пра апазыцыю, чымсьці старым польскім патрыёткам.

Сяргей Астраўцоў

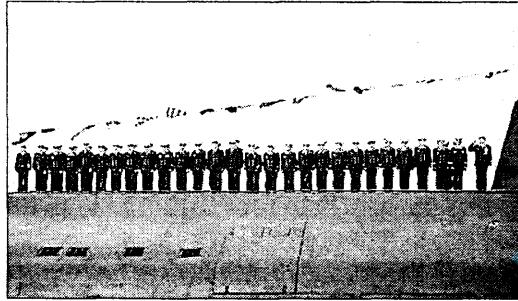
Бяз атамнай субмарыны як бяз рук

Старшыня Гарадзенскага аблсавету А.Карпуніц узначальвае дэлегацыю па сяброўстве зь вялікай атамнай субмарынай "Обнінск" Паўночнага флёту Расеі. Дэлегацыя прывезла падарункі, гутарыла з флёцкім начальствам.

Гэткім чынам гарадзенскія кіраўніцтва "выправіліся". Напярэдадні гібелі субмарыны "Курск" на Паўночны флёт прыняхдзілі беларускія шэфы з падарункамі. Гарадзенцам прызначана было падараўваць падводнікам тэлевізар. Але ўрочыцай яго берасцейцы. Бо гарадзенская начальніцтва зэканоміла на дарозе, не пaeхалі. Дык пабялялася ехаць, бо рыхтавалася да візыту ў рэгіён Аліксандра Рыгоравіча.

А тым часам зь Берасця прыехалі аж шэсць чыноўнікаў. Хаця ў іх была важкая нагода — аднаму, з караблём далі назыву "Брест". Берасцейцы мусілі чырвоне за гарадзенскую начальніцтва. Адзін з расейскіх адміралаў з сэрцам паскардзіўся: лепей бы яны самі прыехалі, нават без тэлевізара... Любіць, каратцей, нас, беларусаў. І мы адказаўшы, узаемнасцю.

Дапамагаць у бядзе неабходна. І калі вядомая ангельская акторка зьбірае ў антракце сярод гледачоў спектаклю за раз некалькі тысячаў фунтаў і прывозіць сваякам экіпажу "Курска" — гэта ўспрымаецца натуральна. Калі ж у нас ледзьне не прымусам пачынаюць гэта работу, каб стварыць масавасць, каб было ў речышчы "дзяржаўнай палітыкі", гэта ўспрымаецца інакі. Напрыклад, ашмянская раёнка надрукавала заклік здаваць гроши, паведаміўшы, што "вырашана" сабраць па 500 рублёў. Кім вырашана — ані намёку. Сярод гарадзенскіх міліцыянтаў спрабавалі зьбіраць па 1 тысячы. Ясна: ім жа плоцяць — дай Бог іншым. Аднак агулам выглядала ўсё даволі неадназначна: бедная вёска, бедныя блюджэтнікі, а — давайце раскашэльвайцца. Хаця, калі Лукашэнку патрэбна было прадманістраваць надзвычайнью салдар-

насьць, хай бы са свайго фонду — паважна, на дзяржаўным узроўні — і дапамог.

Бо інакш, калі задумашца, дык робіцца крху дзіўна. Яздзernaya супердзяржава, багатая на рэсурсы, велізарная па тэрыторыі, мае сотні атамных субмарын. А гроши на дапамогу зьбіраюць у невялікай, небагатай, з заборакі і пэнсіі "ніжэй калена" краіне. Гэта ўсё адно, як мэксіканцы пачнуць скідацца на дапамогу субмарыне ЗША. Як-ніяк суседзі. Але ў сівеце ўсё робіцца інакі. Амерыканцы дапамагаюць бедным мэксіканцам, калі тых спасцігне якай навала, а не наадварот.

Амерыканцы, у яких таксама штогод адбываюцца жудасныя непрыемнасці ад тых жа съмерчаў, дапамагаюць самі сабе. Но маёмасць, жыцці — застрахаваны на вялікія сумы. Апроч таго, яшчэ і ўлады даюць гроши.

ШЭСЬЦЕ 18 СІНЯЖНЯ

18 сінняжня Свабодны прафсаюз беларускі ладзіць шэсць чы мітынг пратэсту супраць пагаршэння жыцця, росту цнаў ды ўціску прафсаюзаў. Удзельнікі плянуюць сабрацца з 16-й лія Менскага трактарнага і працісціцца ўзэсцем па вуліцах Даўгабродзкай, Казлові, Варвашэні і Багдановіча на пр.Машэрава, дзе наступраць Палацу спорту мае прафсаюці мітынг.

НАСТАЙНІКІ БУНТУЮЦЦА

7 сінняжня прафсаюз адукациі і наўку звязаў, што настаўнікі школаў ды выкладчыкі ВНУ гатовыя застрайкаць, калі сярэдні ўзровень аплаты іх працы не давядуць да сярэдняга ўзроўню ў прымеславасці ды не ўстаноўвяць студэнцкія стыпэндыі на ўзроўні, вышэйшым за 50% прафжыгавага мінімуму. Пад гэтым патрабаваннем паставілі подпісы 170 тыс. чалавек — кожны другі працоўнік систэмы адукациі.

ПРАТЭСТАНТЫ СУДЗЯЩА 3 "НАРОДНАЙ ГАЗЕТЫ"

Менскія хрысціянскія грамады патрабуюць узбудзіць грамадзянскую справу супраць "Народнай газеты", ды журнאלісткі гэтага выдання Ніны Яновіч Прыгына — яе артыкул "Беларусі пагражает перспективы пештварыцца ў пратэстанцкую рэ-

актывістку" ўзлагоўшы на ёй пасуд.

Сяргей Максімовіч

публіку, іф Нас настойліва падштурхнёваюць здрадзіць веру нашых продкаў, надрукаваны сёлета. Яновіч сцвярджае, што інрапратэстанцтва пагражает асновам існавання нації. Пасылья таго як судзьдзя Савецкага раёну Менску Генадзь Даўгак адмовіўся узбудзіць грамадзянскую справу, бо палічыў звесткі, пададзеныя ў артыкуле, навуковымі. Пратэстанты падалі скаргу ў судовую калегію па грамадзянскіх справах Менскага гарадзкога суду.

ЖАЙТАЧКА Ў МАЛЬКАВІЧАХ

У вёсцы Малькавічы Гарадзенскага раёну — эпідэмія гепатыту A. Жайтачка скасла больш за тры дзясяткі вяскоўцаў, большасць зь якіх — вучні ды настаўнікі мясцовыя школкі. Бедакі атруціліся няяканская пітною водой. Дактары чакаюць новых хворых, бо інкубацыйны перыяд захворвання цягнецца ад 18 да 20 дзён.

КАЛЯДНЫЯ ЯЛІНКІ

Калядныя ялінкі пачнуць прадаваць у Берасцейскай ды Гарадзенскай абласцях з 20 сінняжня, у Віцебскай — з 21-га, у Менску ды Менскай вобласці — з 23-га, у Гомельскай і Магілёўскай — з 25-га. Летасць прададлі 164 тыс. дрэўцаў. Колкі ж людзі павысілі пітною водой. Дакторы чакаюць новых хворых, бо інкубацыйны перыяд захворвання цягнецца ад 2-3 тыс. у Менску.

ОРДЭНЫ СКАРЫНЫ — ЯПОНЦУ І АНГЕЛЬЦУ

5 сінняжня японскі лекар Акіра Сугеноя атрымаў орден Скарны. Сп.Сугеноя са свайгіх ахвоты прыехалі ў 1996 г. у Беларусь. За тры з паловы гады ён блісплатна працаваў 758 паціентаў, сярод іх 45 дзяцяў, хворых на рак шчытавіцы. Японец таксама на ўласныя 137 тыс. далаўраў набыў дарагое абсталіванне для Менскага гарадзкога анкалягічнага дыспансера. Зараз доктар Сугеноя блісплатна працуе кансультантам у гомельскім абласным анкалягічнага дыспансера.

Орден Скарны далі таксама ангельскому беларусісту Гаю дэ Пікарда. Уручылі яго падчас канцэрту хору беларускага Міністэрства абароны. Прадстаўнікі беларускай дыяспары ў Ангельшчыне рэзка крытычна паставіліся да рашэння Ніны Яновіч Прыгына — яе артыкул "Беларусі пагражает перспективы пештварыцца ў пратэстанцкую рэ-

актывістку" ўзлагоўшы на ёй пасуд. Супрацоўнікі ўзбудзіць выклікалі ў Зэльвенскім раёне вінкікам ды пагразілі выгнаць з працы. Але зачыненая газета ўсёткі будзе выходзіць — ужо як маладзёжа выданне.

ГАСПАДАР ЗАБІЙ ЗЛОДЗЕЯ

4 сінняжня ў адзіні з прыватных дамоў у Магілёве залезлі рабаўнікі Гаспадар, чылі дом ужо абраўвалі месяц ды наступні, працінкі пітною водой. Незадаром іх пітною водой вынікала пададзенія ў артыкуле. Але было цёмна, і шорт трапіў у аднага з рабаўнікў тады, калі яны ўжо лезлі ў цэнтры цераз плот. Злодзей загінуў, цяпер вядома съледства.

Паводле БелАПАН, Рады Рэспублікі і ўласнай інфармацыі

МАРАЧНАЕ ЧАРНІЛА

З двума мэдалямі вярнуліся з Маскоўскага міжнароднага конкурсу "Лепшае шампанскэ, віно ѹ калікі году" прадстаўнікі Баранавіцкага харчовага камбінату. У намінацыі "Пладовыя віны" напой "Асеньняя фантазія" атрымаў залаты, а "Пасхальнае" — срэбны мэдаль.

Цікава, што нешта не чуваць пра гэтыя гучныя перамогі нашага чарніла на конкурсе, у той жа Польшчы. Мабыць, "Шэпт манашка" (папулярнае баранавіцкае "чарніла")

НОСЬВІЧІ СЪМЕРЦІ

НОСЬБІТЫ СЪМЕРЦІ

Сяргей Варыводзкі

Слаўныя сваімі навацыямі Нідэрланды (першыя ўва ўсім, ад авбяшчэння буржуазнае рэспублікі да штобаю памягчыскусаламі) зноўку пацвердзілі сваю скільнасць разбураць асновы. Мы гаворым пра дазвол галяндзкага парламенту на правядзенне мэдыкамі працэдуры зўтаназі. Гэта значыць: цяпер лекар мае законнае права забіць невылечна хворага пацўента.

Гэтае права абмажоўваеца пэўнымі фармальнасцямі (удзел не-калькіх дактароў, невыносныя пакуты хворага, адсутніцца спрыяльнае прагнозу на выздараўленне ці хаця б зъмяншніне боляў), але не яны тут галоўнае. Схематычна сітуацыя выглядае досьці проста. Чалавек жахліва церпіц. Надзеі на палепшанье няма, але ёсьць два выйсыці: зъмяншніць па магчымасці больш або прысьпешыць надыход съмерці (праз адмалуленне ад лекавання або проста забойства). Агулам беручы, дагэтуль такая схема паўсюль реалізоўвалася і без узделу заканадаўцаў. Небаруку трымалі на болеспатольных прэпаратах, аж пакуль ён не канай ў ад таксычных эфектуў анальгетыкаў, ці ад выпадковага перадаванья, ці, урэшце, ад хваробы (старое ці нованаўбытае), якія дазвалі рабіць ейную справу.

Падкressлім: ўсё гэта ўваходзіла ў сферу дзейнасці лекараў. Калі хто ня ведае, справа мэдыцыны — лекаваць, аздараўляць, рабіць хворае (неправільнае, няцэлае, ненормальнае) жыцьцё эдараўым (правільным, нормальным, цэлым). Сфера клопату мэдыцыны, пачынаючы з XVII—XVIII ст., увесь час усебакова пашыралаася (гл. "Нараджэнне кінкі" М.Фуко).

На сёньня мэдыцына мае за абавязак, апроч іншага, кантроль за прысутніцтвом чалавека ў грамадстве (псыхіяtryя, эпідэміялогія, вэнэралёгія), за нараджэннем чалавека (генетыка, акушэрства), за вызначэннем прычынай съмерці і нават часам за выкарыстаннем цела або органаў чалавека пасля съмерці (паталогічнае анатомія, транспланталёгія). Мэтаю ўсе гэтае паважнае

чыннасці адпачатна было і ёсьць пільнаванье эдараўя чалавека, слугаванье ягонаму жыцьцю, падаўжэнне ўсякага жыцьця. Хіруг, адразаючы гангронозную канчаткіну, ня думае зьдекавацца з хворага, як і гінеколят праводзіць плянавы спарон не дзеля таго, каб прадмантраваць асновы. Мы гаворым пра дазвол галяндзкага парламенту на правядзенне мэдыкамі працэдуры зўтаназі. Гэта значыць: цяпер лекар мае законнае права забіць невылечна хворага пацўента.

Нідэрляндцы аддалі права забіваць жывых людзей мэдыкам. Гэты факт — толькі сымптом, але сымптом чаго?

Мэдыцыне, якая мусіць прадаўжаць любое жыцьцё, даручана несьці съмерці.

захаванье жыцьця або запабягтанне нараджэнню нежкіціздольнае пачвары (хаця наконт апошняга і вядуща шматлікія дыскусіі). Адсюль зусім лягчайнай выглядае і нашая (як пацўент) упэўненасць, калі даводзіца звяртацца па магчынную дапамогу. Мы ведаем, што лекаванье (якое б балючыць ці не балючыць яно ні было) будзе імкніцца да жыцьця, а не да съмерці, і лекар зробіць ўсё, што можа, каб яе ўнікніць. Яшчэ раз: калі мы хочам жыць — мы ідзем да лекара (усё роўна — афіцынага, знахара ці хірапата), калі мы хочам

век самастойна ня зможа мігнучы ці нават дыхаць, ня кажучы ўжо пра складаную арганізацыйную спробу сіцьду. Мала хто можа, нават пачуўшы ад доктара пра беспрозспектыўнасць далейшага лекаванья, адмовіцца ад хаця б палітычнае (якай зъмяншніце праівы хваробы) дапамогі. Гэта значыць, выйсыці канчатковая сферы кампетэнцыі мэдыцыны, усклаўшы справу ўласнага зъшытчынна на самога сябе.

З гледзішча лекара, ён вымушаны зваймада заведама бясплёнай, марнай працай: падаўжаць жыцьцё таму, каму яно ня трэба. Забіваць ён

права ня мае і як мэдык (гледзіць вышыці пра мэты мэдыцыны), і як грамадзянин (гледзіці крымінальны кодэкс). Але кожны мэдык — чалавек (пакуль яшчэ), і яму такса-

ма баліць за іншага (калі доктар яшчэ на цынік) або праства нецікава, дакучіва, сумна (калі ён ужо ім стаў).

Таму сітуацыя звычайна і

вырашаецца

(афіцына) лячэбнай памылкай ці выпадковай неахайнасцю. Мы гаворым пра нашы ўмовы. На Захадзе сітуацыя ўскладніцца мэдычным страхаваньнем, коштамі лекаванья, адказніцю (пераважна фінансавай) за съмерць пацўента etc. У нас за такое дактароў крымінальна караюць рэдка (трымае моцная калегіяльнасць), фінансавыя спагнанія проста нерэальныя, дыль давесыці факт забойства складана. Зрэшты, мы і не съцвярджаємо, што такі факты ёсьць. Але не пра тое гаворка.

Задачы і роля мэдыцыны нам, будзем лічыць, ясныя. Яясна, хто змайміца прынясеннем съмерці законна? Ці ёсьць спэцыяльныя інстытуцыі, прызначаныя якраз на гэта? На першы погляд ёсьць. Забіваць могуць, а нават і павінны, вайскоўцы. Яны маюць дзеля эгата і прылады, і ўменні, і іншэнты. Хаця самі сябе съядомымі забойцамі яны лічыць не жадаюць (абаронцы Радзімы) і кажуць, што умелы ваяка толькі пакажа зброю, як усе, хто трэба, і самі разбігуюцца. Дыль паводле закону яны скіраваныя пераважна за межы краіны (зъшытчыць вонкавых хворагаў, а ня хворых у сябе ў краіне). Органы ўнутраных справаў забойствамі таксама не займаюцца (прынамсі, не павінны), хоць права такое маюць (на жаль, пакутнік нязадолны аказаць супраціў пры затрыманні).

У Сярэднівеччы існаваў інстытут катату. Кожнае паважнае места мела свайго ката, які апроч саміх катаваній мог лёгка і бязбольна забіць (хоць мог і дубта і нясьцерпна на балоче). Зусім легальна. Грошы меў нормальныя, жыў як звычайны гардзянін, павагу меў (ясна, ад калегаў). Проста быў у яго такі занятаць — несьці съмерці і пакуты.

печае поўнае абязвольванье, а потым уколвае ў вену съядротную дозу хларыду калію (гэтае рэчыва імгненні паралізуе сэрца і ў некаторых штатах ЗША выкарыстоўваецца для выканання съядротных прысудаў). Карцінка натхненая, праўда? Пачынаючы з 1990 году ня меней як 70 чалавек зрабілі сабе съмерці пры дапамозе гэтай прылады. Амаль увесь гэты час найлепшыя юрысты спрабавалі прыцягнуць Кеваркяна да суду за наўмыснае забойства. А ён адгаворваўся, што толькі прыступнічай пры "добраахвотнай съмерці" забітага ім чалавека!

"Але, — кажуць, — анкалягічныя пацўенты ў апошняй стадыі хваробы надта церпяць, і трэба даци им магчымасць скончыць з пакутамі". Той, хто так кажа, ніколі не быў у анкалягічным шпіталі. Людзі, якія там ляжаць, змагаюцца да канца, адваёўваючы ў хваробы кожны дзень жыцьця. А сучасная мэдыцына на ім у гэтым вельмі добра дапамагае. Съмерці выбирайаць тыя, хто баіцца жыць, хто палахаетца страшнага — на першы погляд — дыягназу. Аднак нават тыя, каму лекары ўжо нязадольныя дапамагчы, часта трываюць жывыя дўгія гады — ходзяць на працу, гадаюць дзе... Безнадзейнасці няма. Заўтра могуць адшукацца лекі, якія выратуюць сёнянішніх "безнадзейных".

Жыцьцё — гэта ня толькі раздасць, і яго варта прыміць такім, якое яно ёсьць.

Юлія Андрэева

Забойства хворага

ры настаўнік чалавечтва. Жыцьцё пакарала яго жорстка, але, у пэўным сэнсе, справядліва. Дажыўшы ў поўным здароўі, шчасыці і пашане да 60 гадоў, ён быў авбінавачаны ўва ўзделе ў змове (да якой ён ня меў анялага дачыненія) і быў сілаю змушаны да самазабойства.

Яшчэ больш жорстка пакараны быў Фрыдрых Ніцшэ — яшчэ адзін палкі вастун "добраахвотнага самагубства". І жыцьцё, і съмерць, і хвароба разам пасымляюцца з ягонай філософскай напышытасцю. "Ганарова памерці, калі ўжо болей немагчыма ганарова жыць. Съмерці паводле адпаведнага рашэння лекарскай калегі. Дарэчы, я не зусім уціміла, ці патрэбна было бы для гэтага атрымаць згоду ягонае маці, якая самаахвярна клапацілася аб ім да апошняга дні свайго жыцьця?" ...Я пішу, і мне боязня.

Зусім нядавна ў нас паміраў сабака — ужо стары, амаль 16 гадоў. Тымчасам бацькі хварэюць, і дойтія 9 дзён сабачых цярпеньня зусім не дадалі ім здароўя. Але ніхто з нас (і найперш — бацькі) не дапусціціў нават думкі, што сабаку можна "усыпіць". Бо ўсё мы выдатна ведалі, што людзі, якія ўсыпляюць сваіх любімых жывёлін, потым надта доўга на сцяпніцах на начох і ўжо ніколі ня могуць узяць у хату сабаку ці кошку. А "усыпіць" роднага чалавека — хай нават ён ляжыць ў ложку і нічога ня бачыць, ня чуе і не разумее? Як пасыль гэтага жыцьця.

Прыкільнікі эўтаназі высоўваюць неперамохны, зь іхняга пункту гледжання, аргумент: "Цалкам магчыма, што забойства непрыгомнага чалавека без ягонай згоды — гэта парушэнне ягоных правоў. Аднак калі чалавек, цалкам съядомы сваіх учынкаў, церпіц ад невылечнае хваробы, — хіба ж я ня мае ён права безбалесна скончыць свае пакуты?"

Менавіта гэткім чынам разважаў

Сто беларускіх кніг XX стагодзьдзя

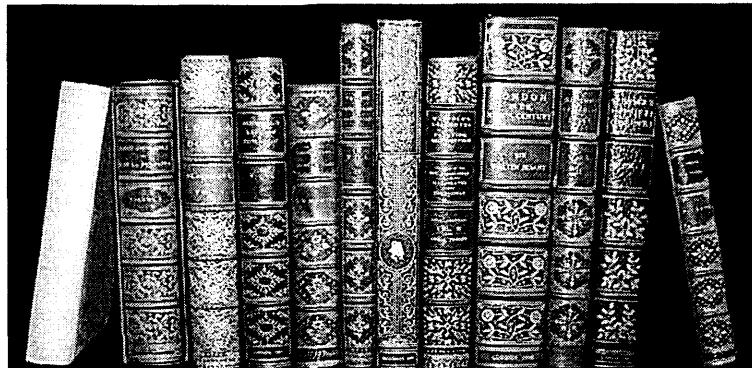
Працяг са старонкі 1.

Архітэктура толькі бліснула не-калькімі помнікамі канструктыўізму, надзвычай кволымі пошукамі нацыянальнага стылю, татальнай забудовай савецкіх хрущовак ды панэльных брэжневак і беспрэцдэнтным выніцчэннем помніку мінуных эпохай. Абсалютна эклектычная і фрагментарная атрымала карціна. Уявіць сабе цэлую гісторыю беларускай архітэктуры XX ст. немагчыма. У параўнанні з папярэднімі эпохамі — поўны занядбад. Падобным чынам выглядае і выйўленчае мастацтва. Віцебская школа 20-х, маляваныя дываны Алены Кіш, прыход цэлае плюмы графікай у 70-я — звязы, нічым жісбоку не звязаныя. Музыка праз усё стагодзьдзе раскрыла ўспрыманні, у якіх яна жанрава чаплялася за тое самае прыгожае пісьменства, за літаратуру. Літаратурнае стагодзьдзе ўспрыманні як выдумка, фікцыя, у якую здараю розум часцяком адмаўляеца верыць.

Чатыры гады таму "Наша Ніва" надрукавала сьпіс ста найлепшых кніжак XX ст. Той сьпіс быў складзены супрацоўнікамі Нью-Ёрскай Публічнай Бібліятэкі і ахопліваў кнігі з усяго сьвету і ўсіх сфераў жыцця чалавечтва. У канцы сьпісу рэдакцыя прапанавала чытачам стварыць свой сьпіс — ста найлепшых беларускіх кніг XX ст. I вось за прамінулы час атрымалі мноства лістоў з прапановамі. Хто пару-тройку кніжак называў, а хто і ўсе сто. Перыядычна на старонках "НН" друкаваліся прамежкавыя падлікі — сьпісы самых папулярных кніг. А ўсе ўвогуле прапановы заносіліся ў агульны рэдакцыйны сьпіс. На сеньняшні дзень гэты агульны сьпіс уключае 1000 называў. Ці магло штоўцы з неаспрэчных каштоўнасцяў туды не патрапіць? Верагодна, не. Но пісалі людзі самых розных узростаў, адрасоў і прыхильнасцяў. Колькі ўсяго было выдадзена беларускіх кніг у XX ст.? Наплэна, тысячаў сто. Выбраўшы з іх сто найлепшых, "Наша Ніва" паставіла мізу сфармаваць універсальную бібліятэку беларускай цывілізацыі і новую, постсавецкую гіерархію нацыянальных культурных аўтарытэтав. Што ў выніку атрымалася?

Каб адразу звязыць папрокі і зразумець "недарэчнасці", трэба мець на ўвазе, што гэта — вынік аптымізму не слызялістаў альбо ўсіх наагул, а менавіта чытачоў "Нашай Нівы". Натуральна, гэта аўдыторыя людзей, далучаных да таемстваў беларусчыны. Самі матывы адбору — зусім розныя. Найчасцей гэта — знакавыя кнігі. Сапраўды, як можа выглядзець такі сьпіс без Купалы і Коласа? Нават калі ў вас не ўзынікае патрэбы звязвіцца да іхных твораў. Другі матыў — гэта ўсё адно як адкладанне ўсіх кніг, якія хацелася б прачытаць. Сапраўды, калі кіравацца матывам — што б я ўзяў з сабой у космас, дык, натуральна, узяў бы найперш ня тое, што перачытаць, а тое, чаго яшчэ не чытаў. Яшчэ адзін матыў — інтарэсы наступных пакаленін — кнігі, якія павінны прачытаць дзеци. Альбо яшчэ — чытаў некалі, пра што — на помню, але нечым добрым запомнілася. Ну і мноства драбнейшых матыву — што згадваецца са школьнай праграмы, ці вось такі — скласны сьпіс з малавядомых, але безумоўно вартых кніг. Словам, матывы змяншыя мноства, і этак дазваліе лічыць нашаніўскі рэйтинг дастаткова аб'ектыўным. Хоць ён і шмат у чым не супадае з афіцыйнай, выпрацаванай за савецкім часам гіерархіяй. Зрэшты, тут спрацоўвае галоўны нашаніўскі прынцып, які можна акресяць адным словам — дэкамунізація. Так ішакі, газета не прэтэндуе на поўную аб'ектыўнасць свайго праекту — хутчэй гэта сукупнасць суб'ектыўнасцяў.

Паэт стагодзьдзе ў Беларусі — звылікім адрывам ад іншых — Максім

Багдановіч. Менавіта яму належыць і беларуская кніга стагодзьдзя — "Вянок" — тая, што выйшла ў 1913 г. Яе чытачы "НН" назвалі 59 разоў, і гэта максімальная лічба. Цікава, што Багдановіч амаль усё съведамае жыцьцё пражкі па-за Беларуссі і мову вывучаў з кніг. I пражкі успе 26 гадоў. Нават партрэта нармальная не засталася — адно прыдуманы. I разам з тым ніякага ўяўлення, што б ён рабіў, калі бы не памёр напярэдадні рэвалюцыі ў 17-м. Настолькі, здаецца, поўна і прыгожа выказаўся, а новая рэальнаясць могла запатрабаваць ад яго такіх песен, што загасілі бы уесь папярэдні эстэтычны подзывік любімага паэта нацыі. Раннія съмерцы зрабіла так, што ягоны талент дастаўся нам нерастачаны. Міжволн думаеш, як усё ж доўгое творче жыцьцё можа зьнівеліваць уражанье ад шэдэўраў, напісаных у маладосці. Згадваюцца слова Альбера Камю: мы задоўга жывем. Альбо прыклад Сэлінджэра, які съядома перастаў зімамца літаратурай, як толькі адчуў, што, кажучы словамі Глебуса, пазія пакінула яго. Што прада, кароткі век — зусім не для ўсіх творцаў закон. Жыць бы далей Каараткевіч, мелі бы мы яшчэ тузиі выдатных ягоных кніг.

Уладзімер Каараткевіч — пісьменнік стагодзьдзя, ён па-за канкуренцыяй. Чытачы "НН" называлі ягоныя кнігі 277 разоў, а ягонае "Дзіке паліванне караля Стаха" — самая любімая пасылька Багдановічага "Вянка" беларускай кнігі.

Трэцяя постаць у нашаніўскім рэйтингу — Васіль Быкаў. Яго згадвалі 209 разоў. Гэта, так бы мовіць, вяршыні, неаспрэчныя каштоўнасці. Да прыкладу, кнігі наступнага ў рэйтингу — Янкі Купалы — называліся 129 разоў.

Лідэрства Багдановіча і Каараткевіча размышацца па-за савецкай ідэалёгіяй. Першы ўсё напісаў яшчэ да камунізму, другі — на выхадзе з камунізму. Гэта значыць, што аплодненая камунай нацыянальная ідэя не дала ў выніку пазачасовых шэдэўраў.

Захаднебеларускія аўтары ў пасыльванині час на надта ганаравалі ў школьнай праграмах. Укараненіваўся стэрэotyp, што цэнтрам культуры ў міжваенны перыяд быў Мінск, а заходнебеларускія творцы — нібы маргінальныя, не зусім праўвильны. Ажно за апошніе дзесяцігоддзе стала зразумела, што гэта ня так. I нашаніўскі кніжны рэйтинг пацвярджае гэта.

1920 год пазначаны "Гісторыяй беларускай літаратуры" Гарэцкага, а наступны, 21-шы — брашуракай "Адвечным шляхам" Ігната Абдзіраловіча. Абодва творцы — віленскія. У 22-м выходзяць апошні том "Беларусаў" Карскага і "Спадчына" Янкі Купалы. Менскія выданні. Далей заходня і ўсходня кніжкі чаргуюцца. Напрыклад, у 27-м выходит "Байкі" Крапівы ў Менску і "Пад сінім небам" Арсеніевай у Вільні. У самы разгар бальшавіцкіх эрэсій у супрадаць беларускай інтэлігенцыі карынка выглядае так: у 35-м у Менску — "Трэціе пакаленіе" Кузьмы Чорнага, у 36-м у Вільні — "На этапах" Максіма Танка. 37-мы пазначаны дзіўнама кнігамі: менскім "Міколкам-паравозам" Лынькова і віленскай кніжкай "У капшорах ГПУ" Францішка Аляхно-

віча. У 38-м — пуста, а ў 39-м — крапіўская п'еса "Хто съм яеца апошнім". Сымбалічна назва. Пасьмяліся... Кандрат Крапіва, монстар тагачаснай беларускай савецкай літаратуры, удзельнічаў у так званым "вызваленчым паходзе савецкай арміі ў Заходнюю Беларусь". Ведаючы нядобры кантэкст часу, гэты радок у біографіі Крапівы ўспрымаеш як пaeздку на сафары.

Мінулая вайна прадстаўленая ў рэйтингу ўсяго дзіўнама кніжкам — зусім на тых аўтараў, якія выпушкалі газету "Раздамі фашысцкую гадзіну". Час усё расцягнуўся на све месцы, і важнейшым робіцца не савецкае або фашыстоўскае, а тое, дзе галоўны матыў творчасці — беларусчына, яе суб'ектнае самавыяўленыне. Чытачы назвалі зборнік Ларысы Геніюш "Ад родных ніў", які выйшаў у Празе, і кнігу "Беларусь учора і сёння", пазначаную акупаваным немцамі

Менскам. Далей гэтая галіна беларускай літаратуры цалкам выцясняецца на эміграцыю ідэалягізованай савецкай літаратурой.

Пасыльванны пасыльд пазначаны панаваньнем менскіх пісьменнікаў. Але нашаніўскі рэйтинг і тут уносіць карэктнівы ў нашыя ўчорашия школьнапраграмны стэрэotypы. На ўсе 50-я гады — толькі дзіўнікі кнігі — "На ростанях" Якуба Коласа і эмігранцкая "Пльве з-пад Святое гары Нёман" Юркі Віцьбіча. Сапраўдная хвала літаратуры пачынаецца ў часы хрущчоўскай адлігі. Мележ, Брыль, Быкаў, Каараткевіч пануюць у 60-я — 70-я — 80-я гады Паступова да іх далучаюцца іншыя творцы, пераважаючы гісторычныя тэматыкі. Цікава, што не засталіся незадуванымі і эмігранцкія кнігі Янкі Станкевіча, Аўгена Калубовіча, Вітаўта Кіпеля, Кастуся Акулы і кнігі беларусаў у Польшчы — Туронка і Гайдука. Гэтыя феномэн нашаніўскага сыстэму — выданні Вітаўта Чаропкі. Іх паміж кніг XX ст. ажно чатыры. Асабістая я выглумчыў бы гэтыку папулярынісць на вельмі дасканальных твораў непераборлівасцю чыгача ў часе страшнага голаду на гісторычную літаратуру, а таксама — туюго па Каараткевічу.

Камуна, што так зраслася была з нацыянальным адраджэннем і з беларускай літаратурой у XX ст., верагодна, будзе ціпер паступова і няўхільна забывацца. Няма ў нашаніўскім рэйтингу кніг Броўкі, Куляшова, Макаёнка ды некаторых

іншых народна-партыйных песьня-роў. У іхнай адсутнасці, бадай, адна прыгчына. Іхны аўтарытэт быў створаны савецкай ідэалёгіяй, бо — служылі гэтым ідэалёгіям. Але ж ідэалёгіі мінаюць, і застаецца толькі тое, што служыць вечным каштоўнасцям, сярод якіх і пачуцьце свае нацыялі, самацоеснасць.

Завяршае XX ст. у книжным рэйтингу "НН" кніга, пазначаная 1999-м годам і сёрыяй "Беларускі книгазбор". На вокладцы прозвішча — Кастуся Каліноўскі... Быццам і не было гэтага стагодзьдзя, руіны якога праз пару тыдняў застануцца ў нас за сінай. А тое, што было, і тое, што мы забіраем з сабою ў будучыню, — быццам гэтым XX ст. і не належыць. Верагодна, яно належыць веначысці. Верагодна, яно мінула стагодзьдзе адблісна на ім адно заложна, татальнай перашкодай — нараджаніца, разыўвашца і тварыцца. Верагодна, так было з лепшымі беларускімі кнігамі, так было і з найлепшымі беларускімі людьмі, з наўгародам у цэлым. Ня так шмат нам пакінулі мінулья войны і закалаты, а найперш — эпідэмія камунізму, якая каго панішыць, а каго паперакручвала на са-мія вычварнілі лады.

Бытай, XX стагодзьдзя. Мы сиходзім. Сыветла заўсёды наперадзе. Сыветлае ззаду пакідаеца тады, калі маеш намер вярнуцца. А мы сиходзім фатальна і незваротна. Бы інакш не быша. Мы сиходзім гасім за сабою сівято.

Крыт.

Блізкая гісторыя

Конкурс па гісторыі для школьнікаў Беларусі

МОЙ РАДАВОД. ЛЁС СЯМ'І Ў XX СТАГОДЗДЗІ

Арганізаторы конкурсу:

Грамадзкае аўяднанне "Дыярыуш"

пры ўдзеле: Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны

У кожнай сям'і ёсьць свая гісторыя, кожны чалавек мае радавод. Гэта гісторыя можна сказаць у сваю даўніну, але і калі вы ведаеце ўсяго некалькі пакаленініх сваіх працоў — гэта таксама гісторыя. Кім быў ваш прадзед? Як прайшло дзіцінства ваших дзядуля і бабулі? Чаму ваша сям'я жыве ў гэтых мясцінках і дзе вашия праці жылі раней? XX стагодзьдзе — гэта прынамсі чатыры пакаленіні ваших роду. Ці на варта даведацца дакладней — хто вы і адкуль ваши род? Калі вам цікавыя гэтыя пытанні, значыць, гэты конкурс для вас

Куды трэба адсылаць падрыхтаваную працу:

Каму: "Блізкая гісторыя"
Куды: а/с 128, 220064, Менск

Прынцыпы падрыхтоўкі працы:

Працу можна рабіць індывідуальна альбо групай, самастойна ці з дапамогай старэйшага. Кіраўніком (альбо куратарам) працы можа стаць ваш настаўнік, выхаватель, бібліятэкар альбо хтосьці з вашай сям'і. Адзін куратар можа весьці некалькі прац.

Форма працы можа быць адвольная: сачыненне альбо эсэ, інтэрв'ю, фільм, аўдіёзапіс. Калі праца нятаўскавая (аўдіё—, відэа-

ваць на мове арыгіналу).

Ня мае вялікага значэння, як аформлена ваша праца: надрукавана на пішчукай машины, зроблена на камп'ютары альбо напісана ад рукі. Галоўнае, каб яна была выканана ахайніцай (калі гэта рукапісны варыянт — разборліва). Абавязковая аформіць тытульны аркуш, а таксама запоўніце анкету ўдзельніка.

Працу дасылайце ў адным асобінку.

Наўгароднікі:

Заканчэнне. Пачатак у мінульым нумары.

а. Аляксандар Надсан

Выглядае, што мітрапаліт Шаптыцкі паступіў каректна, не жадаючы рабіць апошнігта рацэнья, ня выслухаўшы двух бакоў¹. Між іншым, месяцам раней сам Абрантовіч быў у яго ў Львове, дзе першы раз служжыў усходнюю літургію.

Забраўшы ёсё, Абрантовіч і Цікота хацелі "выцягнуць" ад княгіні яшчэ больш. Цікота пісаў Абрантовічу 27 ліпеня 1928 г.: "Пішу я адгэтуль (ён быў у той час у Марыямпалі ў Літве. — А.Н.) да Радзівіліхі. Якога ёй даць чалавека на пасрэдника, сам ня знаю... Ты падумай, бо я ёй яшчэ пісаць аб гэтым ня буду. Напішу ёй аб сёстраках, няхай яна ім троха паможа. Для Найловіча канечнече дастань... помач у Рыме, а не ад Радзівіліхі, бо ад яе я прашу помачы на выдавецтва". Пасрэднік быў патрэбны, каб "зацёрці съяды", адкуль прыходзіць дапамога. Захаваўся адказ княгіні Радзівіл на просьбу Цікоты, звяякога відаць, што гэта спроба яму не ўдалася². Між іншым, увесень 1929 г. Цікота ездзіў да княгіні ў Годзесберг, дзе, як ён піша ў лісьце да Бучыса ад 21 кастрычніка, яго "прымалі вельмі гасцінна і сардечна". Другі раз ён адведаў яе ў жніўні 1930 г.

24 жніўня 1928 г. Абрантовіч у Марсілі сеў на карабель, які плыў у Шанхай. Зъ ягоным а'ездам справа калье прыціхла, але ненадоўга. У верасні 1930 году мінуў тэрмін пазыкі, дадзенай біскупу Лазінскому. Адаслаўшы гроши, згодна з наказам Абрантовіча, друйскім марыянам, біскуп у добрай веры захацеў зрабіць прыемнасць Магдалене Радзівіл (прозвішча якой тады ён ужо ведаў, найхутчэй, ад Хвецькі) і падзякаваць за дапамогу ў адбудове сэмінары. Княгіня адказала лістом ад 15 красавіка 1931 г., у якім між іншым піша: "...У 1917 і 1918 г. (даты не памятаю) я дала съв. пам. а. Будзьку брыльянтавы нашынік і адзін брыльянт вялікай вартасці, якія мелі быць аддадзены аа. Абрантовічу і Хвецькі, прададзены і скарыстаны на заснаванье ў Рыме беларускай грэка-уніяцкай калегії. Пра гэта, апрача сп. Рамана Скірмунта, нікто не павінен быў ведаць.

Пра лёс гэтых каштоўнасцяў я даведалася толькі ў 1926 (а можа 1927) г. у Гермсдорфе зь лісту а. Абрантовіча, які паведамляў мне, што за выручаныя гроши была пастаўленая ў Пінску Сэмінарыя, здынак якой ён далучыў. Пасыль прыбыло ад а. Хвецькі з пратэстам супраць скарыстаныя а. Абрантовічам прыходжы, бо ён патрабаваў іх на Люблинскую сэмінарню. Пра тое, каб у гэтым спрэве нікі голас мела я, ні адзін, ні другі з гэтых съвтароў, пакліканых для ўзгадаванья духоўнай моладзі, відавочна, ня меў уяўлення.

Ніякіх каментараў не дадаю, толькі заўвагу, што такое самае ўяўленне мае, напэўна, і а. Цікота, калі забраў дойг аа. Варажай Эксыленцы. Пра паводзіны а. Абрантовіча я гаварыла а. Бучыса, які ён быў ім захоплены. Дзеля гэтага не магу прыніць словаў удзялчыніці за дапамогу ў заснаваны Пінскай Сэмінарыі, бо яна была дадзеная без магто ведама.

Працяг гэтай сумнай гісторыі знаходзіцца ў карэспандэнцыі Магдалены Радзівіл з біскупам Пётрам Бучысам, генэральным кірауніком закону аа. марыянай.

Княгіня напісала 8 жніўня 1931 г. Бучысу ліст наступнага зъвесту: "У 1917–18 г., калі я жыла ў Менску, я даручыла аа. Абрантовічу, Хвецьку і Будзьку брыльянтавы нашынік вялікай вартасці і пярсыцэнкам з мэтаю, каб пасыль прадажу гэтых прадметаў суму, за іх выручаная, была скарыстаная на спрэве навучальнай устаноўы ў Рыме, у якой маглі б узгадоўвацца на съвтароў каталіцкага ўсходнюю абраду маладыя лодзе, прызначаныя для навучанья і па-

Брыльянтава калье Магдалены Радзівіл

Гісторыя няздзейненай мары

*Non mirari,
non indignari,
sed intelligere*

шырэньня съв. Веры сярод беларускага народа на беларускай мове. Даведваюся зь лісту а. біскупу Лазінскага, што частка сумы, атрыманай з прадажу капіталаўніцы, якую а. Абрантовіч яму пазыгніў і якую а. біскуп акрэслівае кругтай сумую ў 12 000 далляраў, на загад а. Абрантовіча была перасланая ў касу аа. марыянаў пайтара ці два гады таму назад. Паколькі гроши тыя мелі і маюць іншае прызначэнне, прашу ласкава, каб яны былі звернутыя на працягу трох месяцаў. Калі гэта я будзе зроблена, я аддам гэтую спрэву ў рукі Яго Эксыленцыі а. кардынала Ван Россум, прэфекта Прапаганды³ ў Рыме".

Адказ Бучыса ад 4 верасня быў даволі дойг. Пасыль таго, як ён сказаў, што маймасць законінка (манаха) стаеца післасяць закону толькі пасыль ягонай сімерці на аснове тэстаманту, ён супярэчыць сам сабе: "Цяпер ведаю, што а. Абрантовіч ня мае нікай асабістай карысыці з вышынзіданых маймасці. Даходы з дому і капиталу, а можа і сам капитал, ідуць на аплату ўзгадаваныя маладых клерыкаў і асьпірантаў беларускага падраздзялення. У 1930/31 школным годзе шэсць з іх вучыліся ў Рыме. Вось іхныя імёны: Казімер Найловіч, Тамаш Паддявя, Мартын Зданюкевіч, Ян Вайноўскі, Казімер Урбановіч і Юры Кашыра. Пяць першых вучарцаў ва ўсходнім абрэдзе і склалі фармальна абяцаныне на пісьме, што пасыяцца сваё жыццё спрэве навучаньня некаталіцкіх землякоў⁴ гэтага самага абраду ў межах Польшчы або па-за ім згодна з заходам Апостальскага Пасаду".

Бучыс заканчывае: "Да гэтага часу я меў ураханыне, што а. Абрантовіч і ягоныя прыятели аа. марыяна з Друі ад усяго сэрца, шчыра і пасыплюкова служаць духоўным патрэбам навуковага люду. Ліст Найшаноўнай Пані Княгіні, здаецца, абаіраеца на ішыя меркаваныя. Паколькі мне нельзя заплюшчыць вочы на правіны маіх падуладных, дык прашу

удзяліць мне некалькі гадзінаў на выслушаньне, падчас якіх спадзяюся пачуць тыя доказы віны, якіх Найшаноўнай Пані Княгіні дзеля важных прычынаў не выменіла ў лісьце".

Княгіня адказала коротка ў лісьце бяз даты: "Я прачытала копію майго лісту да Вашай Біскупскай Міласыці і не магу ў ім угледзець нікага закіду віны некаму са съвтараў. Съвіярджаю толькі факт, пачыверджаны лістом Я. Экса. а. біскупу Лазінскага".

Бучыс зноў адказаў дойгім лістом ад 7 кастрычніка 1931 г.: "Цешыць мене... што Найшаноўнай Пані Княгіні ня робіць нікіхіх закідаў марыянаў у Другі Айцец біскупу Лазінскі, ня будучы законінкам, недакладна выразіўся аб праўным становішчы маймасці, даверанай а. Абрантовічу. Чалавек, пры ўступленні ў заход, не абавязковы перадае сваю маймасць гэтаму закону, але перад (законінкі) шлюбамі піша тэстамант. Закон ня мае права распара-джацца маймасцю законінка, хоць бы гэта маймасць была запісаная на ўласнасць закону".

Дасколь мін здавалася, што друйскія марыяне распара-джаюцца маймасціца. Абрантовіч згодна з указанымі, пададзенымі ў ягонім тэстаманте, і што мэты, якія былі ўка- заны ў дарчым акце, засталіся верна захаваны. Калі б Найшаноўнай Пані Княгіні ведала пра нейкое адхіленне ад гэтых мэт, я вельмі прасіў бы паведаміць мне пра гэтага.

Паўтараочы запэўненые жаданыя сысціла выконавца волю ахвяра-даўца, аднаўляю таксама словы сардечнай і гарачай узялчыніцы Найшаноўнай Пані Княгіні за такі шчодрыя дары для нашага мізэрнага закону!"

Адказ княгіні ад 10 кастрычніка быў, як заўсёды, кароткі і ясны: "Лісту Яго Эксыленцыі зусім не разумею. Я не прыводзіла думкі а. біскупу Лазінскага, а спрэве дала да разгляду двум старым зъверхнікам. А канон 569 кажа, што маймасць таго законінка не стаеца ўласнасцю закону, а толькі адміністрація ёю даручаеца гэтаму апошнім або старонінай асобе, выбранай уласнікам Айцец Абрантовіч даручыў дом у Наваградку нашаму закону для карыстання, а не на ўласнасць. Той самы 569 канон кажа пра тэстамант. Айцец Абрантовіч такі тэстамант зрабіў, як

я згадваў у маіх папярэдніх лістах. У марыянскіх канстытуцыях няма нікага адхілення ад канонаў Каталіцкай Царквы.

Яснавільможная Пані Княгіні з гэтых цытатаў, або на судзе, пераканаеца, што наш закон права ўласнасці на маймасць а. Абрантовічу ня мае, таму гэтага права нікому ня можа перадаць. Калі а. Лорэт, С.М.⁵ або іншыя паважаныя айцы з закону съвтараў місіянераў (лазарыстаў) маюць іншыя погляды, дык адпаведнае ім паступанье можа толькі выклікаць непатрэбныя судовыя кошты, бо авбязак Марыянскай генэральной рады, а таксама мой, — прытырмілівата праўных нормаў, якія дзейнічаюць у Каталіцкай Царкве, што я і раблю".

Змест гэтага лісту, які адлюстроўвае афіцыйнае стаўленыне закону марыянаў, можна перадаць у некалькіх словамах: марыяне грошай не аддадуць, бо ўсё зроблене згодна з нормамі кананічнага права; калі ж княгіня захоча дамагацца сваіх правоў у судзе, то нічога не даб'ецца, а толькі наразіцца на непатрэбныя кошты.

Княгіня добра зразумела, што пад покрываючым захаваныя нормаў кананічнага права хаваеца тое, за што дакарыў Хрыстос фарысэю: "Добра ўмееце адхіляць прыказаныні Божыя, каб захаваць вашы пераказы (традыцыю)" (Мк 7:9). Таму стаеца зразумелым тон ейнага апошніга лісту ад 9 лістапада: "Права кананічнага ня ведаю, але ў жыцьці бачыла шмат ашуканцаў, якіх спрытыны габрой-адвакат ратаваў ад катаргі пры дапамозе перакрученых на розныя лады тэкстаў з Кодэкса. Для мяне і для многіх асобаў, якім я расказала пра паводзіны аа. Абрантовіча і Цікоты, справа, бачаная ў съвіtle сёмага прыказаныні⁶, зусім ясная. Наагул, учынак, які патрабуе для доказу сваёй нявіннасці доўгіх вытанчаных тлумачэнняў, падзоры. Людзі сумленныя ня маюць патрэбы ў красамоўных аргументах. Уважаю, што далейшая між намі карэспандэнцыя да нічога не давядзе. Далучаю слова пашаны, належнае Вашай Эксыленцыі М. Радзівіл".

Як маленькае адступленне, варта парадаць заканчэнне лісту, якое гучыць па-польску: "Lączę wugrazu należącego się Waszej Excellency roszczażania", з заканчэннем лісті да біскупу Лазінскага, а якім была гаворка вышэй: "...polecając się modlitwom Waszej Biskupiej Mości tam zaszczęci pozostawać z najgłębszym szacunkiem Waszej Excellency najniższa shubejnica Magdalena Radziwiłl" (...пачувачаючыся малітвам Вашай Біскупскай Міласыці, маю гонар заставацца з найглыбейшай пашанай да Вашай Эксыленцыі, найніжэйшая слуга Магдалена Радзівіл). Адразу відаць, што ў выпадку Бучыса княгіня аддае пашану не яму, але ягонаю біскупскому сану, тонка паказваючы, што яна думае пра яго самога. Арыстакратычнае выхаванье мае свае пэрэвагі!

Атрымаўшы апошні ліст княгіні, Бучыс 13 лістапада 1931 г. пісаў Абрантовічу ў Харбін: "З продажам дому ў Наваградку могуць быць цяжкасці. Княгіня Магдалена Радзівіл дамагаеца звароту ўсёго, што яна дала Вялебнаму Айцу, какічы, што ахвяра была выкырстаяна не на ту туту, на якую яна была прызначаная. Я ёй адказаў, што айцы марыяне ня могуць зъвярнуць ёй таго, што яна дала айцу Абрантовічу, бо ня маюць права ўласнасці. Апрача таго, я назваў прызышчы клерыкаў, якія вучаніца якраз з той мэтай, якія былі падставаў ахвяры (powodem ofiary). Княгіня ў апошнім лісьце абазвала мяне габрыйскім жулікам. На гэтых лістах я нічога не адказаў".

Лісты Бучыса, асабіліва апошні, выклікаюць цяжкі і супярочлівыя пачуцьці. Здавалася б, элемантарныя вымогі справядлівасці патрабуюць, каб перад тым, як афармілісь дарчыя запісі, упэўніцца, і асаба, якая робіць дар, мае на гэта права. У Бучыса ж адзіны клопат, каб усё было аформлене згодна з

ГІСТОРЫЯ

нормамі кананічнага права. Ён ухіляецца ад прамога адказу на дамаганыні княгіні і хаваеца за шматслоўнім разважаньні пра рэчы, якія на маюць дачыненіні да справы. Ягонае запэўненне захавання волі ахвярадаўцы і падзяка за ўгоды дар для "мізэрнага закону" марыяну гучатъ як зьдзек.

Забыўшыся, відаць, пра сказанае, што маймасыць законікі стаеца ўласнасцю закону толькі на аснове тэстаманту пасялья ягонай съмерці. Бучыс прызнаеца, што з капіталу, запісанага Абрантавічам для марыяну, карыстаючыя шэсць студэнтаў у Рыме. Адзін з іх, Кашыра, належаў да рымскага (лацінскага) абраду. Іншыя вучыліся ў "Русіку". Студэнты гэтай установы мусілі даць абяцаць Камісіі "Pro Russia", што прысьвецяць сваё жыццё працы сярод расейцаў⁴. Таму цверджаньне, быццам беларускія студэнты рыхтаваліся там для працы сярод "землякоў", і што эта ахвяры княгіні Радзівіл была захаваная, разыходзіцца з праўдано. Між іншым, Бучыс, дзе можа, пазібягае словаў "беларус", "беларускі", заміняючы іх разнымі "землякамі" (*ziotki*), "навакольным людам" (*lud okoliczny*) і г.д. Але вернемся да студэнтаў. Тры з іх у 1932 г. пакінулі навуку і Друйскі кляштар. Засталіся два, Тамаш Падзівін і Казімер Найловіч. У 1933 г. яны скончылі навуку і адразу былі высланы ў Маньчжурью на працу сярод расейцаў. Там у 1943 г. Найловіч пакінуў съвятарства і Каталіцкую Царкву і ўзяў шлюб у Праваслаўнай Царкве з разьведзенай расейкай. Тамаш Падзівін, пасля савецкіх лягеру і шматгадовага прафыўнага ў Польшчы, хворы, у 1969 г. трапіў нарашце да беларусаў у Лёндане, дзе памёр у 1975 г.

Марыяне хацелі працаць дом у Наваградку яшчэ ў 1930 г. сёстрам Назарэтанкам, але не згадліся ў цане. Як гэта яны маглі зрабіць, ня маючы, паводле Бучыса, права ўласнасці, застаеца таямніцай. Відаць, каб пазыбетніць непараузменні ў будучыні, 17 лістапада 1931 г. Абрантавіч падпісаў дакумент (па-лаціне), якім зракаўся ў руках а. Андрэя Цікоты, старэйшага Друі, усіх маіх правоў, якія датычаць дому і агароду пры Агародным заўлку № 5 у горадзе Наваградку (Польшча). Дом быў прададзены ў 1933 г. нейкаму Садоўскаму, які яшчэ ў 1938 г. скардзіўся на незаплачаныя марыянінамі падаткі. Невядома, што сталася з грашымі, вырученымі за продаж. Найхутчэй яны пайшлі на куплю студэнцкага дома ў Вільні на вуліцы Жыгімонта 24. Цяпер там знаходзіцца сядзіба беларускай арганізацыі⁵.

Апошні дакумент у гэтай сумнай гісторыі — гэта ліст княгіні Радзівіл да а. Цікоты ад 18 студзеня 1932 г.: "Каштоўнасці, дадзеныя мною а. Абрантавічу ў 1917 г., павінны быць прададзеныя, і сума, атрыманая з продажу, была мною съціслася прызначаная на стварэнне грэка-каталіцкай сэмінары ў Рыме, безъ

Марыянскі кляштар у Друі

ніякага абмежаваньня (*określenia*) нацыянальнасці тых, хто б у ёй вучыўся.

Першым злоўживаньнем была пазыка грошай на Пінскую сэмінарію з хлускілівым запэўненнем, дадзеным а. біскупу Лазінскаму, што гэта робіцца з майго ведама і згоды. Далейшым ашуканствам было запэўненне, дадзенае мне а. Абрантавічам у Годэсбергу, што няма надзеі пазычаныя гроши вярнуць. Трэцім актам гэтай несумленнай камэдыі быў г.зв. тэстамант а. Абрантавіча, на падставе якога гроши, якія яму не належалі, былі запісаныя Старэйшаму (*Przełożonemu*) Друйс-

каму, а таксама наказ а. біскупу Лазінскаму выплаціць крадзеня фонды. Каля б адміністратор майентку атрымаў ад уласніка суму, каб павестаць съвіран або хлеў, ён быў бы злодзеем, каля б пазычыў яе прыяцеля; яшчэ горышым злодзеем, каля б гэтую суму, адабраўшы ад прыяцеля, выкарыстаў на мету іншую як тая, на якую была прызначаная. А той, хто распрацоўвае крадзенымі грошымі, стаеца ўдзельнікам крадзяжу. Так вучыць Катэхізм згодна з цывільным правам, незалежна ад таго, ці злачынца ходзіць у вогратцы съвецкай ці духоўнай. Магдалена Радзівіл.

Марыяны аспектах іхніх паводзін, відаць, асабліва не турбаваў Абрантавіча і Цікоту, пакуль яны маглі сказаць, што самі ня мелі з гэтага асабістай карысці. Магчыма, таксама, тут спрадаваў даволі пашыраны ў сваім часе, але маральна сумненійны прынцып, які так ясна выказаў Хвейцар: "Калі дароўшчых реч адада, то яе реч і права кончылася".

У Друйскім кляштары ніколі не было ўсходніяга абраду. Усе съвяты, якія прынялі гэты абрад, прадавалі далёка з межамі Беларусі. У 1928 г. паехаў у Харбін Абрантавіч. У 1932 г. да яго далучыўся Германовіч, у 1935-м — новавысвячаныя Падзівін і Найловіч. У 1933-м Ціко-

та быў абранны генэралам закону марыяну і выехаў у Рым. На ягонае месца быў назначаны паляк, Уладзіслаў Лысік. Гэта быў пачатак канца беларускай Друі. У канцы чэрвеня 1938 г. польскія ўлады, не бяз ведама царкоўных, выселілі з Друі апошніх беларускіх съвятароў, а ў пачатку ліпеня — клерыкаў. Праз два месяцы пасля гэтага здарэння, 1 верасня 1938 г., а. Віктар Шутовіч пісаў а. Хрызастому Тарасевічу ў Чыкага: "А марыяну нашых у Друі і сълед прасты! Усё загадзілі, затушавалі, як быццам нічога там беларускага ніколі і не быўала. Двух палякаў з Варшавы прыехала і вядуць па раёне ў Друі чыста па-польску"⁶. Хочаца спадзівацца, што лёс літасціца абышоўся з 77-гадовай княгіні Радзівіл, якая жыла тады ў Швайцары, і да яе не дайшла вестка пра тое, у чые рукі трапіла ўрашце ейная ахвяра на беларускую грэка-каталіцкую сэмінарію.

З таго, што вядома пра а. Фабіяна Абрантавіча і Андрэя Цікоту, выглядае, што гэта былі незвычайнікі людзі, ахвяры съвятара і шчырыя беларускія патрыёты. Абодва памерлі пакутніцкай съмерцю ў зынявлены, да канца застаўшыся непахіснымі ў веры Христовай і вернасці Ягонай Царкве. Многія беларусы ў сваім часе ўскладалі на іх вялікія спадзіваны, якія так і засталіся няздызейненымі. Тым больш незразумелыя іхня паводзіны ў адносінах да Магдалены Радзівіл. Чатыры гады княгіні цешылася думкаю, што нарашце ейная ахвяра трапіла ў надзейныя рукі і будзе выкарыстаная згодна зь ейным першым прызначэннем. Ліст біскупа Лазінскага, з якога яна даведалася праўду, быў для яе цяжкім ударам, тым больш балочым, што ён быў нанесены ёй беларускімі съвятарамі, якіх яна паважала і якім верыла.

Мінula амаль дваццаты гадоў у часу, калі аўтар трymаў першы раз у руках дакументы, якія леглі ў аснову гэтага артыкулу. Яны парушылі ягона супакой, і ён доўга не адважваўся падаць іх да агульнага ведама. Аднак, чым даўжэй трymаць у сакрэце прыкрую праўду, тым больш балоча ўспрымуть яе людзі, калі даведаюцца, на кожучы ўжо пра тое, што страціць давер да таго, хто яе хаваў ад іх. А "нічога схаванага, што бы на сталася вядомым, і нічога таемнага, што бы на выявілася" (Мц 10:26). Тыя, каму ляжкі на сэрцы лёс Грэка-Каталіцкай Царквы ў Беларусі, што паволі і з цяжкісцімі адраджаюцца, маюць права ведаць пра праўду без прыкрасаў і сакрэтаў.

Другая мэта, якая была ў аўтара, — гэта ўшанаваць памінь добраі і разумнай асобы, якія былі балоча параненая ў сваіх высакародных пачуцьцях да свайго народу тымі, чымі авабязкам было лячыць раны і сунімачь боль. Апошні часам беларусы былі вернуты імёны шматлікіх выдатных постадцяў з іхніх гісторыі. Было б справядліва, каб сярод гэтых постадцяў знайшлося месца для княгіні Магдалены Радзівіл.

Лёндан, 1 кастрычніка 2000 г.

ЗАЎВАГІ:

1 Вельмі магчыма, што асцярожны адказ мітрапаліта Шаптыцкага Хвейцару быў падытаваны фактам назначэння Абрантавіча ў Маньчжурью. Усе чакалі, што, калі ён пададзе, будзе падышаны на біскупскай годнасці. Толькі амаль перад самым ад'ездам стала вядома, што Абрантавіч біскупам ня будзе. Каб крху падсаладзіць горкую пілюлю, дадлі яму ганаровы туыт архімандрыта. Пра рэакцыю можна судзіць зь ліста а. Уладзіслава Талочкі ад 1 жніўня 1928 г.: "Сёньня раніцай даў мною Андрэй ліст... зь весткімі пра далейшы лёс Айца. Я шчыра засмыціся, бо весткі непамыснія: архімандрит і Харбін! Гэта ж *promoveatur*, *ut atmoveatur!* [павышаеца, каб пазыцца]."

2 С. Абламейка ў згаданым артыкуле (гл. вышэй, № 3) піша: "Друйская імя Ф. Скарыны ў Вільні быў заснаваны ў 1926 г., а гроши (капітал) Магдалены Радзівіл былі ўплачаны ў касу Друйскага дому біскупам Лазінскім не раней як у канцы 1930 г. Дом у Наваградку быў прададзены яшчэ пазней. Такім чынам, друйская не магла атрымліваць дапамогу з гэтых фондаў. Між іншым, Абрантавіч і Цікота распачалі перапіску з княгіні толькі ў лютым-сакавіку 1927 г. Абрантавіч напісаў 12 сакавіка з вядомых прычынаў (гл. тэкст артыкулу), Цікота — крху раней. Восі адказ княгіні Цікоту ад 7 сакавіка: "Не магу выказаць, як мяне ўсыцшыў доказ памяці, які я толькі што атрымала. Ня толькі я не забылася пра Вас... але даўно напісала б Вам, калі бы магла знайсці Ваш адрас..." Між іншым, нельга згадацьца з Абламейкам, што эта ахвяры княгіні Радзівіл была дасягнутая праз выданыя некалькіх уніцкіх кніжак. Княгіні не магла пачаць відзіць тое, чаго не было.

3 Пралагандай называлі ў скароце ў Ватыкане Кангрэгацию для пашырэння Веры (*Congregatio de Propaganda Fide*), папярэдніцу сучаснай Кангрэгациі для эвангелізацыі народаў.

4 За ўласнаручнай копіі лісту было перш напісаны "расейцау" (*Rosjan*), а пасля перакрэслена і папраўлена на "некаталіцкіх землякоў" (*niekatol. ziemkow*).

5 С.М. (*Congregatio Missionum*): закон съвятароў і місіянераў, заснаваны ў 1624 г. у Францыі, звычайна вядомы под імем "лазарысты".

6 Сёмае прыказаныне Божае кажа: "Не крадзі!"

7 Перад намі копія дакуманту Камісіі "Pro Russia" на італьянскай мове ад 27 верасня 1932 г., № 229/32, падпісаная яе старшынёй, біскупам Дэрбіні (*d'Herbigny*), у справе аднаго са студэнтаў, Казімера Ўрбановіча, дзе кажа: "Тамаш Падзівін, які пакінуў Русіку і марыяну: "...аб'яўляю, што, зь віны самога Казімера Ўрбановіча, які мае больш

моць абяцаць, дадзенася ім перад тым, як ён быў прыняты ў Русіку, што жадае прысьвяціцца рэлігійнаму служэнню сярод "расейцаў" (*...dichiaro che, per colpa dello stesso Casimiro Urbanowicz, non ha più valore la promessa che egli ha fatto prima di essere ammesso al Russicum, di volere cioè dedicarsi all'assistenza religiosa dei russi nel rito orientale*)". Другім прыкладам можа служыць ліст пішуць пра мышчынства выкарыстаныя гроши, трэці з якіх прададзіць народу ў Вільні, які "я не толькі будзе служыць памяшканьнем для наших студэнтаў, але таксама даходу, і той, хто яго купіць за парануача малую цену, хацец зусім адрасыць". Далей аўтары лісту пішуць пра мышчынства спосабы выкарыстаныя гроши, трэці з якіх прададзіць народу ў Вільні, які "я не толькі будзе служыць памяшканьнем для наших студэнтаў, але таксама даходу, і той, хто яго купіць за парануача малую цену, хацец зусім адрасыць".

8 За ліст ад 14 чэрвеня 1933 г. аа. А.Цікоты, Я.Дашуты і К.Смулькі (два апошнія былі сябрамі Рады Друйскай кляштару) да намесніка генэрала марыяну, а. К.Бранікоўскага, відаць, што дом у Наваградку быў у тым часе ўжо прададзены, і то ня вельмі выгадна: "Мы чакалі на купца некалькі гадоў, і той, хто яго купіць за парануача малую цену, хацец зусім адрасыць".

9 Ліст захоўваецца ў архіве Бібліятэкі Ф. Скарыны ў Лёндане ў тэчыці "Каталіцкай Царквы ў Беларусі 1920-39". Пісаны па-беларуску.

Віктар Шніп

З цыклу “Чырвоны ліхтар”

БАЛЯДА МАШЫ

Дзяўчонка маўклівая Маша
У дзеада, бы ў плене, жыла.
Любіла аўсянью кашу,
Ні разу віна не піла.

Хоць рэдка, ды грукалі ў дзьверы,
Прасілі бляюткай рукі
Старая, як пні, кавалеры,
Галодныя, нібы ваўкі.

І Маша была ўжо гатова
Любому цнатлівасць аддаца.
Ды ёй казаў дзед сваё слова:
“Сядзі! Яшчэ рана гуляцы!”

І Маша, як лялька, сядзела,
Глядзела на бар праз вакно,
Дзе моладзь начамі балдзела,
П'ючы, нібы сонца, віно.

І думкі прыходзілі ў Машу,
Каб дзеда са съвету як эжыць...
Ды ела яна сваю кашу,
Малілася, каб не зграшыць.

Шчэ б доўга так Маша марнела,
Калі бы аднойчы з вакна
На чорны асфальт не зъляцела,
Як поўная шклянка віна.

І плакалі горка суседзі,
І дзеда, як злыдня, клялі.
А дзед жа хацеў, каб як лепей,
Каб людзі шчасльва жылі.

БАЛЯДА АДНОЙ

Ты ў Доме творчасці адна жывеш,
Нібы ў блікноце пра каханье верш
Сярод сантаў і пазм пра лета
Самотнага ня менш, чым ты, паэта.
Ты ў змрочным бары выпіла б віна,
Калі б ты не была ў начы адна,
Як гэта нач, дзе зорак не відно,
Як на стале разьлітае віно.
І ты сядзіш над кніжкай невясёлай,
А ўжо магла б ляжаць на ложку голай
І вершы слухаць п'янага паэта
Пра цёплае, як пацалунак, лета.
Ды ты адна жыла і пражывеш,
Нібы ў блікноце пра каханье верш.

БАЛЯДА ДЖОНА

Стройная, як пляшка віскі, маркіантка
Зь лёгкім пахам мыла і адэкалёна
Па начах, як кайф, прыходзіла да Джона
І зьнікала ў сонных туманах съвітанка.

І быў Джон шчасльвы, нібы кот марцовы.
Толькі ў съвеце вечнага няма нічога –
Стрэла маркіантка Карласа храмога
І за ім пайшла, як за бычком каровы.

І наш Джон стаў злосным, як сабака дзікі,
І сказаў: “Нажом іржавым маркіантку
Я зарэжу наччу ў Карласа на ганку,
І ніхто ня ўчуе маркіанткі крыкі!”

І, напэўна б, выйшла ў Джона ўсё, як трэба.
Ды напэўна Джон і трапіў пад машыну,
І машына раздушила ўміг мужчыну,
І душа бязгрешна дадляцела ў неба.

Пахавалі Джона пад камень вялікі,
Каб ня ўстаў ніколі ён з зямлі халоднай,
Каб ня ўчӯ ніколі ён з тавэрны роднай
Маркіанткі адзінокай съмех і крыкі.

Ярына Берасьцейская

Мець слых і не пачуць твой
голос,
Мець зрок і не пабачыць
вочы.
Навобмацак даткнуцца
крыкам
Да мілагучнасці твайго імя.
І адчуваць халодны подых,
Што сярод ночы п'е атруту
У зрэнках, са старых
партретаў,
Вар'яткі-бабкі й дзеда-
кавала.

Тады і съмерць ня мела
сэнсу.
Трымала ў тонкіх пальцах
съвetchу
І бяззубай цішай пазяхала,
Як ты, яна хацела жыць...
Я ўспамінаю тваё цела
У снах, дзе час так праста
зблытаць
Зъ съядомасцю. Я буду
плакаць
І лязо вастрыць...

Віка**СВЯТЫЯ СЦЯГІ**

Як заўсёды, я сέньня
прачынаюся з крыкам,
З адчуваньнем съяротнай
самотнай тугі,

З тым, што лягуць пад ногі
людзей непачацвых
Бела-чырвана-белая нашы
съцягі.

ПУСТОЕ СВЯТЛО

Лабанчышы зорку ў
нібесах, крануышы
рукою,
На хмарах прыгожых і
крохкіх, ня разам з
табою,
Ніколі ня бачыць съяvtla
мне, ня слухаць твой
голос,
Як колас напоўніца
зernem, зламаеца
колас.

Глядзіш ты навокал, а
бачыш паветра пустое,
Астаттні сны ўсё закрыю
сабою,
А мо заінсце калісці ды
штосьці жывое,
Такое, каб можна было
захаваць за съліно.

Тады я змагу уздыхаць, на
жыццё ўміг забыцца,
Падумайць пра горкія сълёзы
і съмехам заліцца,
Зандата захоплены нечым,
прыхильны да цемры,
Тады не пабачыш мяне ты,
спужаеш бязь меры;

Ніколі ня бачыць съяvtla
мне, ня слухаць твой
голос,
Як колас напоўnіца
zernem, зламаеца
колас.

Алена Валкава**ТАБЕ ВЫБІРАЦЬ**

Быць добрым ці злосным,
Вясёлым ці сумным,
Быць поўным спакою
Міх гора і болю,
Ці мкнуща ракою
Да мора свабоды
І мыцца сълязою
За ўсіх нешчасльвых –
ТАБЕ ВЫБІРАЦЬ!

Ці будзеш жыць вечна
У царстве нябесным,
Зямное пражывашь

Час надыходзіць здабыткі і
страты, бы лісьце,
зъбіраць,
Прыламінаючи ўсё, што
было, ды ў нябыт
уцякло.

Вогнішчы клёнаў загасяць
дажджы і засыплюць
сънагі,
І паратунку ні лісьцю, ні
сэрцу ад съцюжы няма.
Як ні сумуй сабе, як ні
таміся ад горкай туті –
А набліжаецца – ўжо
неадольная – наша
зіма.

Што ж, застаецца прыслесьці
з табой нам, крыху
памаўчачы,

На разыўтанье мінулага
шчасця крануцца
рукой.

І галасы журавоў з
паднябесіся для нас
прагучачы –
Бы пазавуць да Блакітнай
гары за Чырвонай
ракой.

І галасы журавоў з
паднябесіся съвятылом
загучачы –
Пераўтвараючи смутак і
жаль у бязъмежны
спакой.

Юры Чарнякевіч

Сінь неба – за туманам,
За смуглой малочнай,
Сінь літары –
У сыштку, у асадцы,
Сінь холаду

І съвежага паветра
Съцяною белай...
Там, за ёй –
Лянота цемры,
Агонь ад зорак-сонц –

На твары і на сэрцы.
Супрацьстаянне ночы,
Сымбал пайданніня
І цемры і туману –
На паперы.

Аляксандар Ярашук

БЕЛАРУСАМ
За Зямельку-Маці,
Волю і людзей
Беларус, мой браце,
Не хаваў вачэй.

Не за пана страціў
Ён сваё жыцьцё,
Дзеля Роднай хаты,
Каб расло дзіцё...

Я клянуся Богу,
Прысягаю сам,
Ворагам Радзіму
Нішашто ня здам!

варш таты**Кахаю...**

Кахаю...
Ціхім крылом стукае ў шыбу
раніца.

Мая Лібоўіч

СТРАЦІМ-ЛЕБЕДЗЬ
Дзе, братачка,
Дзе, братачка мой родны,
Краіна мары нашай, нашай
мроi,
Краіна-браначка...

Не нарадзіўшыся, яе мы
страцілі.
Ледзь дакрануўшыся,
зіншлі.
Далёка ад каханае зямлі
Наканавана паміраці.

Мы – дзеці страчанага раю,
Мы – дзеці знойдзенага.
Мы былі щасльвія,
Каб здолела да шчасця
даплысці яна,
Краіна, выбраная з брану.

Вітаў Равінскі

ВОСЕНЬСКИ МАТЫЎ
Зноў, нібы вогнішчы,
Чырваниню-золатам клёны
гараць –
Бабіна лета з чароўным

агнём нам даруе цяпло.

Літаратурны сэмінар “Варштаты”

Зымітру Лугавому. Шаноўны Зымітру, твае вершы мне
спадабаліся. Праўда, іх яшчэ ранавата друкаваць, бо ёсьць у
радках сякія-такія хібы. Але ж табе пятнаццаць гадоў, і з цябе
яшчэ вырасце сапраўдны паштадай.

Ганыне Сыцепулёнак. Дашибіце свае вершы.

Вользэ Коваль. У Вас ёсьць талент, і ён ад Бога. Пішыце
і на слухайце нікога!

Алесю. Не захапляйся абы-чым! Вер, што табой напісане
ўсё ж некаму патрэбна болей, чым табе самому!

Лявону Сумнаму. Веселей глядзі на съвет. Зіма пройдзе, і
у нас будзе съята. А вершы пакуль што не дацягваюць да
таго, каб быць надрукаванымі.

Усім. Гэта апошнія “Варштаты”, падрыхтаваныя мной.
Даруйце, калі каго пакрыўдзіў іш абышоў увагай. Далей “Вар-
штаты” будзе зноў весыці Славамір Адамовіч.

Віктар Шніп

з унутраных войскаў

ПРЫЯЖДЖАЙ, МАМА!

Аднаго хлопца, які толькі-толькі пайшоў у армію, служба добра дадзела, нібыта сапраўднага "дзе́да", для якога час цягнецца марудней, чым для "духа". Малы, аднак, ня быў яшчэ нават "духам", а адно "запахам" і знаходзіўся да прысягі ў каранціне, засвойваючы курс маладога байца. Ёго прыгнітала ўсё — ад ранішняга крыку днівальнага "Рота, пад'ём!" да съёбак сяржантаў "чарапоў" ды ўбогай ежы, ад якой пушыла вантробы ды пачыналася плякотка. За гэты час салдацік вельмі палюбіў сваю маму, палічышы свае паводзіны на цывільль за наслышаныя. І як неймаверна радаснага съвята ён чакаў дні прысягі, на якую, ён ведаў, звязджанаўца бацькі, блізкі і сябры маладых жаўнеру. Але надзея на прыезд матулы была вельмі кволая. Тады хлопец узяў аркуш паперы і напісаў маці ліст, у якім, між іншага, было такое: "Міля мама, прыяджай абавязковая ка мне на прысягу, бо еслі ты не прыедеш, мяне назаўтра адправяць ваяваць у Чачнью..." Ліст з такой "навіною" да мамы не дайшоў, патрапіўшы ў руکі адмысловага аддзела, які не бязь съемуху раскручваў малога наконт інфармаціі, выкладзенай у лісьце. А мама да салдаціка прыехала...

ПАЦЕШНІК

У сяржанцкай вучыбцы быў адзін курсант, якому ня надта было каму пісаць лісты, хаця ў карцеле, калі ўсе навокал пісалі. Аднойчы ён наважыўся-такі ўзіца за асадку і кавалак паперы, каб адпісаць сваёй знаёмы ці сябровіцы (ён і сам дакладна ня ведаў, хто тая дзе́чына для яго). Урачыста хлопец вывёў амаль прыгожым почыркам: "Прывітаньне!". Аднак, паставіўшы клічнік, ён рагтам съязміў, што страдаў усялякую ахвоту да лістування. Апісаваць цяжкасці курсантскай службы яму не хадзелася дай не моглося. Пакруціўшы паперчыну, хлопец уклалі ў капэрту ды адправіў на адрес той дзе́чыны. Гэткая "аперацый"

здалася яму дужа пацешнай. Адрасатка добра асаніла армейскі гумар і прыслала адказ: "Дзя́куй!"

ФОТКА

Адзін малец, перапоўнены рамантычнымі ілюзіямі, пайшоўшы ў войска, часта прыгадваў сваю дзе́чыну. Яна бачылася яму белым анёлкам на тле сінютага неба, якое пахла мігдаламі. Ён рагчуча спрачаўся з іншымі салдатамі, ад якіх толькі і чуваць было: усе бабы — курвы. "Можа, вашы і курвы, але толькі не мая ластаўка лёгкакрылая". Неяк, пішуць сваёй птушачкі ліст, ён папрасіў яе: "Міля, прышлі мне, калі ласка, твою фотку. Мне та хочацца бачыць тое, чаго я ня бачу цяпер, зайдроўсцячы тым, хто мае такую мажлівасць, таечка". На ягоную просьбу любанька выслала фатаграфію сваёй похвы. На адваротным баку стаяў надпіс: "Служы й не тужі!"

ЖАРТАЧКІ

Два даўнія сябры лістуваліся паўтара года, пакуль адзін з іх служыў у войску. Вярнуўшыся на цывільль, той не застаў дружбака ў дома, бо яго, як і належала, ужо пасыпелі ня толькі прызываць, але і забраць у дэсант. Лістуванье ўзнавалася. "Дзембель", вірапыўшы трохі пасміхары, на ўсіх капэртах падпісваўся жаночымі імёнамі. Ён ведаў, што лісты ад дзе́чынат ускрываюцца адмысловым чынам: надрываецца куточак капэрты, капэрта надзімаецца, кладзецца на шыю "духа", і "чэрал" ці "дэ́з" хлопас па ёй далонню. Калі хлопак з гэтага атрымаеца гучны, значыць, дзе́чына, што піша, спраўды кахае свайго салдата. Маладому жаўнеру вельмі не падабалася лішні раз атрымліваць па шыі, але ён ня вельмі крываўшава на сваёго "дзембельнага" сябра, якому, бывала, лісты ўскрываўті й гумовай дубінкай, як у спэцназе.

Сяргей Балахонаў

Анатоль Крычук

ПРЫВАТНЫЯ АБВЕСТКІ

Вітаны

Віншую Натальлю Водзіч з 17-годзідзевм! Адбяцца быць добрай вучаніцай! Лекарка Любімая барда Андрэя Мельнікава віншую з днём нараджэння! Паклонінца

Зоры Агеньчыкну, віншую Вас з выходам новай кнігі. Вы — Салрадыны Беларус! Тацяна

Усяму кніству BOBTAWNскаму піць ды гуляць. Князёўне 17!!!

"DM"

Любая Наталька! Са съязтам! З днём народзінай! Ніхай будзе вельмі съветливай і цікавым! Шапавалавы

Віктара Макаева віншую з узнагародай. Стд. Шалахоўскі Аляксей, Юркевич Сяргей

Віншлем самую лепшую сяброву ў свае Натальлю Водзіч з днём народзінай. Націк, будзь шчаслівая. Твае сябровы Каця і Аленка

Дзядзька Аляксеню! Вы ў нас усё яшчэ верыце? Дзеткі Onkel! Ich liebe dich. Kinder

іздзі

І вызваліць мяне Господ ад усякага ліхога дзела і спасе для Свайго Нябеснага Царства. 2 Цімахев 4:18

Bielaruskim muzykam raju pasluchac českija hurtu "Už ješme doma", "Sabot", Iva Bittova, Pavel Fajt. Valera Krasnahir

Людзі! Верце ў Госплада Ісуса, і спасцеся вы і ўесь домашнік. Сяргук Ц.

Слухайце, адкуль студэнты-пераменчыкі восьмушкі па 150 м.з.? Ці ж яны вядзяць на 600-х? Сяргук Ц.

Змагары за незалежнасць! Не здавайцеся! Будзіце на-

Таварыства Беларускай Мовы імя Францішка Скарыны і Таварыства Беларускай Школы

З мэтай забясьцячыння канстытуцыйнага права грамадзянай Беларусі на атрыманьне вышэйшай адукациі па-беларуску патрабуем стварыць Беларускі Нацыянальны Ўніверсітэт.

№	Прозвішча, імя	Адрес працэсівания	Дата падпісанія	Подпіс
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				

Запоўненныя бланкі ТБМ і ТБШ просяць дасылаць на адрес: 220005 Менск, Румянцева 13. ТБМ. На сёньня сабралі ўжо 35 тысячай подпісай.

КУПОН БЯСПЛАТНАЙ ПРЫВАТНОЙ АБВЕСТКІ

Запоўніце гэты купон, і мы надрукую Вашу абвештку (на больш за 15 словаў) бясплатна. 220050, Менск, а/с 537

Тэкст

Імя і прозвішча

Адрес, тэлефон

ПРАЦА

Патрабуеца булагальтар з веданьнем кампютара і досьведам у раздрабнім гандлі. Т.: 228-45-88, Але́с Прапану в/а працу для кожнага ў любы час. Капэрта са зв/а. 213828, Бабруйск, а/с 22

ФІЗЫКА

Прыватныя кансультацыі па фізыцы. Т.: 252-73-06

ФАГАЗДЫМІКІ

Шукаю фотаздымку Пружану (Берасцейская вобл.) да 1939 г. Т.: (01632) 7-18-96, Юры Сяргеевіч (пажадана ўдзень)

ЭСПЭРАНТА

Выучайце міжнародную мову эспэранта! Гэтую мову можна выучыць жартуючы. Створана адмыслова даэзя хуткага выучвачы і яснага ўзаемаразуменя. Капэрта са зв/а + купон б/а. А/с 9, 246008, Гомель-8

ПАШТОВАЯ СКРЫНКА

Яўгену С. з Пінску. Раз Вы патэлефанавалі на завод і яны выправілі памылкі на этыкетцы, дык няварта рабіць ім дрэнную рекламу ў газеце.

Ярапчу М. з Менску. Узятае вамі інтэрв'ю не падыдзе па форме. Але там ёсьць важныя думкі, за якія мы сконцімся, каб зрабіць нешта сваё.

Са сп.Дзянісавым Вы можаце звязацца праз тэл. 268-66-92.

Віктару Ф. з Менску. Малюнак незлабадзенны.

Наша Ніва
незалежная газэта

заснаваная ў 1906, адноўленая ў 1991

Краінік праектар

Сяргей Дубавец

в.а. галоўнага рэдактара

Андрэй Дынько

засновальнік

Павал Жук

карэктарка

Віялета Кавалёва

сакратарка рэдакцыі

Аляксандра Макавік

стылістырэдактар

Мікола Раманоўскі

адказны сакратар

Аляксей Чарніёў

выдавец

редакцыя газэты

"Наша Ніва"

АДРАС ДЛЯ ДОПІСАЙ:

220050, Менск, а/с 537

Tel/fax: (017) 213-32-32

E-mail: niva@user.unibel.by

http://members.nbc.com/nasa_niva/

© НАША НІВА. Спасылка на «Нашу Ніву» абвяжковая, 6 палос фарматам А2. Друкарня выдавецства «Беларускі Дом друку». Менск, пр. Скарыны, 79. Рэдакцыя на піссе адказнасці за зъмест рэкламных абвештак. Кошт свабодны. Пасъведчаныя да регістрацыі пэрсыднічнага выдання № 581 ад 4 ліпеня 1996 г., выдадзенне Дзяржаўным камітэтам па друку Рэспублікі Беларусь. Юрдычныя адресы: г.Менск, пр. Газеты «Ізвестія», д. 8, кв. 173. Наклад 3582.

Нумар падпісаны ў друк 11.12.2000.

Замова № 6495.

Рэдакцыйныя адресы: Менск, Калектарная, 20а/2а